

URBAN STORYTELLERS JOURNAL

URBAN
STORYTELLING
SCHOOL

СЪДЪРЖАНИЕ

4	ВЪВЕДЕНИЕ
7	IN-BETWEEN SPACES
8	— Интервю с Виктор Дамов
12	— Zehn/Десет Chain-Travel-Card: Проект от Ксения Лапина и Мария Фалага Лангрих
20	— Интервю с Kinder- und Jugendbüro Pankow и Gangway e.V.
	FUTURES
24	— Recipes For Future: Проект от Елена Балабанска, Елеонора Егрева и Изабела Маркова
28	— Разговор с Владия Михайлова и участници Urban Storytelling School
32	— Павилион за споделяне от Koorkultur
	(UNDER CONSTRUCTION)
36	— Finding Home: Проект от Sofie Bang Kirkegaard, Charlie Wanda, Guglielmo Sandri Giachino, Jamie McGhee
40	— Интервю с Димитър Николов
	(DAY)DREAMING
44	— The Shiny Sexу: Хетеротопии в Студентския граг: Проект от Мария Гетова, Ася Петкова, Ана-Мария Молнар
48	— Инструктаж от Силвия Чернева
52	БИОГРАФИИ
54	МЯСТО ЗА БЕЛЕЖКИ
55	ИМПРЕСУМ

ВЪВЕДЕНИЕ

Urban Storytelling School е едногодишна обменна програма на **Център за социална визия** (София) и **C*SPACE** (Берлин), която стартира в началото на 2025 г. и стъпва на идеята за storytelling – разказването на истории като инструмент за участие и трансформация на кварталите в социално по-свързани места. В продължение на една година дванадесет млади културни професионалисти – артисти, педагози, урбанисти и активисти – разработиха практики за разказвачество, ангажиращи млади хора от двата града, и създадоха интерактивни разходки, експериментални пътеводители, намеси и картографски проекти – начини за анализ и преосмисляне на съществуващи структури и пространства. Работейки в четири колектива между София и Берлин, те изследваха, съпоставяха, обменяха и си представяха нови градски възможности.

Основна част от програмата бе разберем контекстите, които оформят реалността на младите хора във всяка страна. В България – където избирателната активност е сред най-ниските в Европа – политологът Иван Кръстев описва ситуацията като „замразена демокрация“. Това изразява широко разпространена апатия към политическите процеси и трайно ниски нива на гражданско участие, както показва и Индексът за гражданска ангажираност. В Берлин младите хора израстват в среда на постоянен преход, белязана от културни съкращения, политически напрежения, надигащи се крайно десни настроения и натиска на климатичните промени — фактори, които пораждат несигурност и нарастващо чувство на песимизъм за бъдещето.

На този фон участниците изследваха как младите хора възприемат и реагират на условия, оформени от политически трансформации, войни, принудителна миграция, климатични промени и всеобхватна несигурност относно бъдещето. Те успяха да поставят ключови въпроси: Как да гарантираме, че младите гласове ще намерят място в по-големия градски разказ? Как могат множество гледни точки да се вплетат в колективната история на града? Могат ли разказването и артистичните практики да активират общностите и да свържат съседите? Какво правим с пространствата в трансформация? Как да живеем с несигурността? Как нашите квартали могат да станат по-включващи и приятелски настроени към младите хора?

Участниците бяха поканени активно да създават тези разкази, черпейки вдъхновение от своите идеи за настоящето и визии за бъдещето. Чрез проектите, които развиха от нулата, разнообразни гласове бяха чути. Теми като локална и глобална идентичност, наследство, култура на възпоменанието, джентрификация, комуникация с нечовешки същества, грижа, достъп до публичното

пространство и приобщаване се превърнаха в отправни точки за изследване. Проектът насърчаваше директно взаимодействие с градската среда и местните общности, за да създаде усещане за принадлежност и гражданственост. Градските изследвания и практическите експерименти дадоха на младите хора възможност да станат създатели, да споделят своите визии и да вдъхновят други млади хора да действат – в съответствие с приоритетите на програмата „Еразъм+“ за насърчаване на общи ценности, гражданска ангажираност и участие.

Това издание има за цел да бъде не просто архив на дейностите през годината. Наричаме го „журнал“, за да подчертаем пътуването през месеците – както концептуално, така и буквално – и да създадем неформално пространство, което улавя сложните, често спонтанни и винаги вдъхновяващи разговори, случили се по време на проекта. То отразява моменти от споделените преживявания като вечерята Urban Storytellers Dinner в C*SPACE в Берлин, срещата за обмен на практики Imagining Cities в арт пространството Swimming Pool в София и, не на последно място, представянето на самия този Журнал. По пътя срещнахме много професионалисти, дълбоко ангажирани със същите въпроси, и сме благодарни на Владя Михайлова, Виктор Дамов, Димитър Николов, Силвия Чернева, Роланд Краузе, Брита Кауфхолд и други за щедро споделените им наблюдения.

Изданието представя документация на проектите на участниците в Urban Storytelling School. Материалите не само документират тяхната работа, но и реактивират пространствата, които те създадоха – пространства на въображение, грижа и взаимно учене. За да обогатим преживяването, добавихме четири глави – In-between spaces, Futures, (Unter Construction), (Day)Dreaming – като покани да погледнем към специфични теми през различни призми. Някои от тях са полупоетични, разширяващи съдържанието чрез по-интуитивни перспективи. Заедно те оформят пътешествие през среди, контексти и географии, оформени от младите хора.

Изказваме нашата благодарност на Елица Димитрова и Георги Лазаров (Crunchy Oyster) за техния дизайн както на проекта, така и на това издание, както и на нашите сътрудници Катя Хелкьотер, Наташа Боренко и Анна Иванова за техния безценен принос. Най-вече бихме искали да изразим благодарност към участниците в Школата – Елена Балабанска, Елеонора Едрева и Изабела Маркова, Мария Фалада Ландрих и Ксения Лапина, Мария Гетова и Ана-Мария Молнар, Шарлот Кахелман, Софи Киркегор, Джейми Макгий, Ася Петкова и Гулиелмо Сандри Джиакино – за тяхната отдаденост, ентузиазъм и искрена грижа към идеите на проекта и към младите хора, които поканиха да участват.

Можете да намерите материалите от журнала на български и английски:

Journal for Social Vision

Citymakers

Виктория Драганова и Катя Романова
Октомври 2025, София и Берлин

Впечатления от резиденциите на Urban Storytelling School в Берлин и София

in-between spaces

How do we ensure that young voices find their place in the larger urban narrative?

What are the main challenges that young people will face in the urban environment?

Is there a risk that the virtual will replace the real?

„ЕДНО ПРОСТРАНСТВО МОЖЕ ДА БЪДЕ ЦЕННО ЗАРАДИ СОЦИАЛНОТО СИ ЗНАЧЕНИЕ.“

Интервю с Виктор Дамов

’Виктория: В есето ти, което публикуваме през януари, говориш за „социално-градските ценности“. Какво се променя, ако гледаме града през перспективата на млади хора – юноши, студенти, млади хора в 20-те?

Виктор: Нека набързо припомня какво имах предвид под „социално-градска ценност“. В повечето случаи, колкото и нелепо да звучи, ценност в града означава паметник на културата или т.н. „културна ценност“. Това са материални обекти, които държавата защитава поради научна или културна стойност. Моята хипотеза е, че пространство може да е ценно и поради социалната си стойност. Да го кажа по-просто – не сградата е важна, а това какво се случва в нея. Мислете за градския пазар, за кварталното кафене, за местното читалище, за самоорганизиращите се граждански пространства. В какво се изразява тяхната социална стойност? Например могат да бъдат икономически достъпни и да позволяват комуникация на хора от различни социални прослойки, или пък създават чувство на гражданско овластяване и принадлежност на хората в тях. Ако сметнем, че тези места са важни, ние трябва да почнем

да се питаме – какво правим с тях като общество? Очевидно не можем да ги опазим като музейни експонати в градска среда, както бихме направили с паметник на културата. Тогава какво? Все още нямам сигурен отговор, но със сигурност знам, че първата стъпка е да ги припознаем за ценни.

Как ситуацията се променя, ако разгледаме „социално-градските“ ценности през погледа на младите хора? Ами, струва ми се – не много. В текста през януари нарочно отворих смисъла на понятието. Тогава посочих две широки групи от хора, които имат потребности от подобни пространства. Първата са хора в директна нужда – бедните, дискриминираните и т.н. Вторите са тези, които на пръв поглед са интегрирани в обществото, но за тях това не е достатъчно – те искат да са част от общност и да се самореализират по някакъв начин в нея.

Та, нека помислим за младите... В известен смисъл те покриват и двете групи. В повечето случаи младежите не са финансово независими, което означава, че търсят икономически достъпни места. От друга страна, това е възрастта, в която човек

търси първите си общности. Тук бих добавил и нещо не по-малко важно – периода, в който бавно трябва да разбираш какво значи да си гражданин. Социално-градските пространства могат да изпълняват всички тези функции. Обаче има и две важни уточнения – млад човек с млад човек не си приличат. Затова е важно да мислим за разнообразията, които могат да стоят зад идеята. Другото е, че има непривилегирани млади хора, които имат належаща нужда от подобни места – тези с малки финансови възможности или пък дискриминираните на база етнос и сексуална ориентация.

Виктория: В разговорите ни миналата година в Център за социална визия посочваше като допълнителни примери за „социално-градска ценност“ площада пред НДК или огледалата на ЦУМ като важни за младите. Какво ги прави социално-градски ценности?

Виктор: В случая етикетът не е особено важен. Те са ценни за хората, които ги ползват, и това е достатъчно. Тогава не сметнах за необходимо да насоча вниманието си към тях, защото тези пространства са обществени

и важни за града така или иначе. Те няма да изчезнат. След време младежите могат да се променят и практиките им на тези места също. Това е естествен процес. В този ред на мисли единственото, което е нужно за тези пространства, е да не се забраняват дейностите на младите, които така или иначе се случват вече – скейтингът на НДК и танцуването на Ларгото. Някой ми беше казал, че са правили проблеми на ЦУМ. Не знам дали е вярно, но се надявам да не е.

Но ако искаме да разсъждаваме изследователски над тях, можем. Аз смятам, че тези практики имат особено значение, защото чрез тях младите превземат пространства от града. Разбират, че София е толкова тяхна, колкото на всички други. Те „хакват“ града, изменят го в своя собствена полза. Междувременно заявяват присъствието си пред другите хора от обществото. Особено любопитно е, че го правят на места с концентрация на символна власт. Ларгото или Паметникът на Съветската армия са идеален пример. Чрез практиките си те изменят смисъла на тези пространства. Манифестират отношението на свободния човек към властта.

Виктория: Има ли други подобни пространства, които според теб заслужават внимание – било в София, било другаде?

Виктор: Все по-често си мисля за читалищата в България. Те са признатите „социално-градски ценности“ от държавата. Ако искаме да развием идеята на практическо ниво, може би най-лесно ще бъде чрез тях. На много места из България те са изключително важни пространства за младите. В тях се предлагат всякакви занимания и възможности за формиране на общности.

Читалищата имат дълга история. Те започват да се създават в средата на XIX век, като независими от Османската империя и основани по принципите на демократичност, солидарност и толерантност спрямо всички живеещи по българските земи. Читалищната мрежа играе важна роля за българското националноосвободително движение. Те са създадени от българското общество, защото то е имало нужда от тях.

Но каква е тяхната мисия днес? Те съхраняват и препредават голяма част от традиционните ценности на нацията. И не ме разбирайте погрешно – това е важна задача. Тя обаче често не позволява да се запитаме от какви читалища има нужда днешното общество. Отделно – въпреки че са финансирани от държавата, те тънат в материална нищета. Това е проблем и на гражданското общество. То не ги разпознава като места за гражданско участие, каквито са били. Юрий Вълковски беше писал добри статии по темата преди една-две години. Но защо посочвам този пример... Изключения има. Вижте инициативи като „Тротоара 2020“ или „Мечталище“, или изцяло независими пространства като „Коприва“. Има граждани, които преразглеждат какво може да значи читалище и какво могат да правят младите в тях.

Виктория: Какви са основните предизвикателства, с които младите хора ще се сблъскват в градската среда в близко бъдеще?

Виктор: В глобален план – напрежение между нуждата от свободни, достъпни пространства и все по-силната комерсиализация на града. Проблем е, ако единственото място, което позволява на група студенти да се съберат, е кафене или бар. Тук отново уточнение – аз самият твърдя, че на теория подобни места също могат да бъдат разглеждани като „социално-градски ценности“, но условията за това са специфични. Много по-вероятно е пространство да развие подобна ценност, ако изначално е създадено с тази нагласа. Университетите могат да предоставят пространства на студентите си, за да се самоорганизират без почти никакъв ресурс, но те рядко го правят. Тук като позитивен пример мога да посоча „Прожектиране“ към Университета по архитектура, строителство и геодезия (УАСГ). То работи на подобен принцип вече десетилетие.

В локален план ще срещаме и друг проблем – общественото пространство изчезва. В новите квартали няма междублокови пространства, няма площи, рядко има градинки, да не говорим за паркове. Това е градоустройствен погром. Ако се върнем към идеята колко важно е за младите да превземат обществени пространства от града – как може да се случи това, когато тях просто ги няма? Когато единствената логика на пространственото производство е тази на капитала – това е резултатът.

Виктория: Има ли риск виртуалното да измести реалното, или по-скоро се появява нов тип хибридно преживяване на града и в какво се състои то?

Виктор: Със сигурност има покачващо се напрежение между двете. Мисля, че по време на Ковид пандемията всички го преживяхме от пръв поглед. Дизайн-теоретикът Силвио Лорусо говори за дигитален максимализъм и пространствен минимализъм.

Относно хибридното преживяване обаче бих мислил една идея по-провокативно. В известен смисъл в него няма нищо ново. За всички израснали през 90-те и през 00-те то още тогава беше нормата. Интернет клубовете бяха важни

места за съзряването на мнозина. Това продължи, когато повечето вече имахме и персонални компютри. Физическата комуникация се прехвърляше към дигиталната и обратното. Тук не говоря само за чатове, но и за компютърните игри, за форумите...

Дигиталното или хибридноста не са проблеми сами по себе си, но виртуалното отпреди 20–30 години се различава коренно от това, което е днес. Понякога забравяме, че интернет се чувстваше като свободно пространство. Че мнозина намериха своите социално-дигитални ценни пространства там и това ги оформи като личности. Чувството бе коренно различно от днешната капитализация на внимание и радикализация на гледните точки. Тук не искам да бъда носталгичен или нещо такова. Тези неща още съществуват под някаква форма. Опитвам се да кажа, че ако се борим за свободни физически пространства, трябва да се борим също и за свободни дигитални.

Виктория: Ти си част от Underschool в УАСГ. Кои са проблемите, които вие идентифицирате като най-належащи в образованието и в начина, по който младите преживяват града?

Виктор: Underschool_ е независима организация, но е вярно, че УАСГ е нашият основен партньор. Мисията на underschool_ е да участва в изграждането на дългосрочна визия за развитието на образование по архитектура в България. Нашата мотивация обаче не е чисто образователна. Крайната ни цел е подобрене на пространствената среда в България. Образованието е само елемент от тази система. Елементът, с който нашият колектив се занимава. В този ред на мисли, за нас архитектурното образование трябва да разсъждава над всички тези теми, за които вече си говорихме, и още много други.

Виктория: Много независими културни НПО-та са движени от млади хора и/или работят с млади хора – чрез партиципативни програми, артистични намеси и активизиране на общности. Каква е тяхната роля в условия на политическа криза?

Виктор: Ролята им е по-важна от всякога. За съжаление, думата „политика“ в България е мръсна и хората я избягват на всяка цена. Но политиката е навсякъде и тя застига всички ни. От underschool_ целим да превърнем студентите, които са част от колектива, в граждани на демократично общество. Често съм имал чувството, че аз самият не знам какво значи това. Нас никой не ни е учил. Да не говоря, че разликата във възрастта на хората от екипа не е особено голяма. Учим се взаимно. Правим неща в движение и разсъждаваме над грешките си. Това е начинът.

Представяне на „Червената книга на София“ в книжарница „Светофар“, Виктор Дамов. Снимка: Росина Пенчева.

ZEHN/ДЕСЕТ CHAIN-TRAVEL-CARD

Ксения Лапина и Мария Фалада
Ландрих

Този партципативен проект изследва идентичността на младите хора, чувството за принадлежност и въображаемите, изпълнени с надежда бъдещи визии, които младите хора в Берлин и София си представят.

Ние избрахме трамвайна линия 10 — присъстваща и в двете столици — като нашата нишка за свързване. Трамваят свързва места в града, събира непознати, а тук се превръща в метафорична линия, простираща се между Берлин и София.

По тази линия се обърнахме към десет млади хора във всеки град. Поканихме ги на разговор и ги помолихме да се снимат за портрет. След всяко интервю участниците трябваше да отговорят на въпрос, оставен от предишния човек — и да зададат нов въпрос на следващия — създавайки по този начин жива верига от въпроси и отговори, която се движи по трамвайната линия и във времето, иницирайки писмена комуникация между двама непознати.

Нашите въпроси към младите хора се отнасяха до градското пространство, идентичността, надеждата и визиите за бъдещето. Целта на проекта беше да се запишат лични истории

на участниците, които навигират в градския живот — сблъсквайки се с предизвикателства, липси и бариери, но също така оценявайки стойността на местата и връзките с другите.

Резултатът е зийн, който събира техните портрети, откъси от интервютата, плейлист с песни, които са значими за тях, и развиващата се верига въпроси–отговори — движещ се запис на младежки гласове, носен между два града, две трамвайни линии и многобройни среци.

Участниците избираха въпроси от следните категории:

ГРАДСКО ПРОСТРАНСТВО И ПРИНАДЛЕЖНОСТ

- Къде в Берлин/София отивате, когато искате да изчистите ума си?
- Има ли място в града, което сякаш е създадено за вас?
- Имате ли момент на радост или свързване в трамвая?
- Какво означава за вас трамвай 10?

ИДЕНТИЧНОСТ И СЕБЕИЗРАЗЯВАНЕ

- Разкажи ми за нещо, което носиш в момента - защо го избра?

- Ако стилът ти имаше послание, какво би било то?
- Кое е малкото нещо, което те кара да се чувстваш силен/а?

БЪДЕЩЕ И САМОСТОЯТЕЛНОСТ

- Ако градът би те изслушал, какво би поискал/а да промени?
- Какво се надяваш да бъде кварталът ти след 10 години?
- Кога за последен път се изненада сам/а?

НАДЕЖДА ЧРЕЗ МАЛКИТЕ НЕЩА

- Какво очакваш с нетърпение всяка седмица?
- Можеш ли да опишеш скорошен момент, който те накара да се усмихнеш, дори малко?
- Има ли песен, предмет или спомен, който ти напомня да продължаваш?

ПЪРВОНАЧАЛНО ВДЪХНОВЕНИЕ

Трамвайните линии са много практични и за хората, които живеят в градовете, в които оперират, често се възприемат като обичайни. В същото време те носят нещо носталгично, особено когато старите вагони вървят до новите. Пътуването в такъв стар вагон може да се усети като малко пътуване във времето.

Когато разбрахме, че и София има трамвайна линия 10, запазиме идеята, докато развивахме концепцията си, която първоначално започна като партципативни зийн работилници с млади хора. Идеята ни се стори интересна: да свържем младите хора, които се движат в града, чрез този транспорт.

ПРОЦЕС

Първата идея беше много неясна, но си спомняме, че идеите ни включваха използването на нещо шумно и блестящо, за да привлечем младите хора към проекта.

По време на процеса осъзнахме, че вътрешната връзка с хората е това, което наистина ни мотивира да правим изкуство. Обичаме да срещаме хора и да усещаме тази връзка. Истинските „искри“ са вътре в нас. Това усетихме, когато разговаряхме с първия човек, когото интервюирахме.

До този момент мислехме за проекта като за проба — въпросите, снимките, веригата въпроси–отговори. Но когато първият ни разговор протече гладко, осъзнахме, че този млад човек, с когото вероятно никога не бихме говорили иначе, наистина се радва. В този момент всичко се подреди.

Разбира се, имаше и предизвикателства. След един много оживен разговор и няколко силни портрета, участник по-късно каза, че не желае да бъде част от проекта. Първоначално се почувствахме разочаровани, но скоро осъзнахме, че това е един от най-важните принципи на проекта: доброволното участие.

Нашата методология беше в голяма степен интуитивна, а не обективна — и това е важно да се признае. Избирахме хората по инстинкт, не по статистика. Може би затова проектът ни донесе радост: да говорим с хора извън обичайните ни кръгове, които на пръв поглед изглеждаха отворени и съпричастни.

СЪТРУДНИЧЕСТВО

Групата ни беше много малка и вече съществуваше в същия състав. Учим заедно и вече сме работили по проекти като екип.

Смешното е, че се записахме в Urban Storytelling School отделно, но после се намерихме отново в рамките на този проект. Работата заедно беше много удовлетворяваща. Често казваме, че проектът не би бил възможен без нас двете. Излизането сами и говоренето с непознати не е нещо, което правим в свободното си време. Работата заедно — и разпределението на ролите — беше съществено.

Същото продължи и при създаването на зийн: единият се фокусира върху визуалните елементи, другият върху текстовете.

НАУЧЕНОТО

От проекта научихме, че младите хора в града се интересуват от много от същите неща, които вълнуват всички: по-чисти улици, по-приятелски настроени хора, повече паркове и пространства за срещи.

Но най-важното, което изпъкна, беше тяхното силно желание за самоизразяване: те искат свободата да се откриват без да бъдат съдени. Бяхме удивени колко открито споделяха мечтите и желанията си за бъдещето. Разговорите ни трогнаха, вдъхновиха и оставиха усещане за надежда.

УЧИЛИЩЕТО

Проектът ни се свързва естествено с темите на Urban Storytelling School. Поканихме млади хора в две

европейски страни да разговарят с нас и те можеха да избират въпросите, които харесват. Това им даде чувство за автономия, а много от тях споделиха малки истории — за града, парковете и пространствата, където прекарват време, но и за места, които изглеждат опасни.

Беше силно да чуем как честно споделят какво харесват и не харесват в градската си среда. Обменът не беше само между нас и тях, но и между младите хора сами — защото когато отговорите им се споделят в зийн, те ще видят какво са казали другите и как гласовете им са се свързали.

За нас това е принос към по-голям разказ. Не става въпрос само за индивидуални истории, а за създаване на мостове между младите хора в различни държави — като Германия и България — и показване на припокриването на техните надежди и въпроси. **По този начин се създава колективна история за това какво означава да пораснеш в съвременните европейски градове.**

?

Was ist deine liebste
Cappuccino Geschmacksrichtung?

schoko

~~beschreibe~~
Beschreibe Berlin
in einem Satz

Wann würdest du das
letzte mal in einer
Freundschaft unterscheiden?

Um wirklich glücklich
zu sein brauche ich 3,800kilo

Wie viel
Geld brauchst
du, um glücklich
zu sein?

Kein zweites
Zuhause, wenn
ich in anderen
Städten unterwegs bin
(nach B. zurückkomme)
Fehler ich nicht zu Hause

TWO WEEKS AGO
WHEN COMMUNICATION WAS
UNCLEAR AND SAFETY FEELS
FOR DOUBT TO GROW

WHAT DO YOU DO
IN ORDER TO FEEL JOY
WHEN WAS THE LAST TIME
YOU GOT TO EXPERIENCE A
FEELING OF FREEDOM?

Als ich vor ein paar
Tagen mit meinen Freunden
draußen in der Sonne
gebübelt habe

Was bedeutet Freundschaft
für dich?

Who's the most
important person
in your life & why?

I would open a
restaurant, a fusion of
everything - mostly
Asian & Italian because
I love it & I love cooking

Wenn du einen Laden
eröffnen könntest,
welcher wäre es?

Liebe, Vertrauen, Halt
Spaß, Verbundenheit

Mother, she raised me very
lovely and appreciates
everything I do and
helps me

Wann hast du das letzte
mal vor lachen geweint
und warum?

Das letzte Mal vor lachen geweint
habe ich vor ein paar Tagen, als
eine Freundin und ich ausgefunden
haben wie mirzig es aussieht, wenn
man vor lachen den Kopf in
den Nacken legt

welcher Song versetzt dich
jedes mal direkt in eine
gute Zeit? :-)

What is the last
time you felt
truly content with
your life? *

I don't like this
question, but I believe
that often times people
don't need a reason to
feel insecure. Not having
a 100% sure and

Why do you think people
are not confident enough?
why?

Ribs by Lorde

The last week of
school, when we received
our final marks and I
went out with my friends.

What was the last
thing that made
you feel proud of
yourself?

I last felt proud when
I did something I was
afraid of and
succeeded regardless.

When was the last
time you felt
really emotional?

Sina (22) | Revaler Str.

„Ich kann auch noch was über mein Kleid sagen. Das Kleid ist von meiner Mitbewohnerin, die zwei und sechzig Jahre alt ist. Es war die Notlösung, weil ich hier auf Wohnungssuche war und es ist sehr kompliziert ist, etwas zu finden, aber wir verstehen uns jetzt sehr, sehr gut.“

„Мога да кажа и нещо за роклята си. Роклята принадлежи на моята съквартирантка, която е на шейсет и две години. Търсех квартира тук и е много сложно да се намери нещо, така че първоначално това беше временно решение, но сега се разбираме много, много добре.“

Nia (19) | Между пл. „Журналист“ и UASG

„Наистина съм очарована от химикалки, особено перодръжки. Имам една, която мога да пълня отново, и това ме кара да мисля, че дори когато мастилото свърши, мога да я напълня пак. И по някакъв начин тя продължава да функционира. Това ме кара да се чувствам, сякаш мога да продължавам да пиша своята собствена история.“

Artur (19) | Grünberg Str./Warschauer Str.

„Ну, я радуюсь то, что я дожил до этого дня. Ну то, что я здоровый, то, что у меня нет никаких проблем. И просто радуюсь жизни, то, что я молодой.“

„Радвам се, че съм доживял до този ден. Радвам се, че съм здрав и нямам никакви проблеми. Просто се радвам на живота и на това, че съм млад.“

Theo (23) | пл. „Македония“

„Напоследък имах много труден период с моето семейство — възникна някаква семейна драма. И нещото, което ми помогна много, беше камерата ми, защото просто излязох навън, въпреки че сякаш се беше отворил адът. Излязох и започнах да се разхождам, започнах да снимам, и това ме мотивира да се успокоя.“

МЛАДЕЖКИ ПРОСТРАНСТВА: ОТДИХ И УЧАСТИЕ

Интервю с Kinder- und Jugendbüro Pankow
и Gangway e.V. от Катя Романова

Какво е нужно на младите хора в местата, където живеят, учат, работят и прекарват свободното си време – и как можем да ги включим в оформянето на града? За да изследва този въпрос, градският дизайнер и мениджър на урбанистични проекти Катя Романова проведе разговор с две местни младежки институции в Берлин-Панков: Kinder- und Jugendbüro Pankow и Gangway e.V. Заедно те споделят опит и стратегии за това как градското планиране да бъде по-инклузивно и да отговаря по-добре на нуждите на младите хора.

Роланд: Работя за Gangway e.V., организация за теренна младежка работа. Част съм от екипа за Улична работа с младежи в Берлин-Панков и отговарям за северните райони – Бух, Каров и Францоизиш Буххолц. Излизаме в публичните пространства и търсим контакт с млади хора на възраст между 14 и 27 години, за да ги подкрепим във всички аспекти на живота – проблеми в училище, домашно насилие, конфликти с полицията.

Ние не просто ги насочваме към услуги – придружаваме ги директно до местата, които могат да помогнат. Доброволното участие е ключово: не действаме без тяхното съгласие. Подходът ни е „критично приемащ“

– работим и с млади хора, които употребяват субстанции или имат спорни възгледи. Това не е критерий за изключване. Приемаме ги такива, каквито са, и работим върху промяната едва след като се изгради доверие.

Бритта: В Kinder- und Jugendbüro Pankow работим за това младите хора в Панков да имат повече влияние – както в политическите решения, така и при реализирането на собствените си идеи. От април 2024 г. сме съвместен проект между Kinderring Berlin e.V. и Отдела за участие на деца и младежи към дирекцията „Младеж и социални дейности“ на район Панков.

Създаваме пространства за участие и организираме проекти. Например инициативата „Младежко жури“, чрез която младите могат да кандидатстват за финансиране до 1000 евро за свои проекти. Работим и с възрастни – консултираме и повишаваме чувствителността на политици, администрация и експерти по въпросите на младежкото участие, детските права и гражданското образование. Особено в градското планиране сътрудничим тясно с институциите, за да гарантираме, че новите пространства и квартали отговарят на нуждите на младите.

Какво точно представляват „младежки пространства“ (Jugendorte)?

Роланд: Когато говорим за младежки пространства, имаме предвид публично достъпни места. Младите хора имат нужда от места, където могат просто да се събират – без структурирани дейности или образователни програми. Места, където могат да прекарват време след училище, извършвайки типични младежки дейности, без постоянно наблюдение.

Идеята ни беше да подкрепим разговорите с администрацията и политиците с реални данни. Затова проведохме анкета през 2022–2023 г., в която младите можеха да посочат как си представят идеалното младежко пространство. Участваха 300 души от Панков, а по-късно – 1000 от цял Берлин. Най-честите изисквания: седящи места (за предпочитане защитени от различни климатични условия), осветление, кошчета, достъп до транспорт, магазини наблизо и Wi-Fi.

Имаше ли нещо изненадващо?

Роланд: Не особено. Работим в района повече от 30 години – проблемите

са същите. Новото е, че вече имаме данни, с които да ги подкрепим. Да кажеш „1000 младежи искат пейки“ значи повече от „ние го забелязахме“.

Сега чрез нашата мрежа популяризирахме темата за младежките пространства в целия град и я засягаме в политиката и администрацията. В Панков това проработи: районът реши да засили и разшири младежките пространства. Без проучването и нашето лобиране това вероятно нямаше да се случи.

Тези пространства трябва да бъдат специално предназначени и изискваме това на всички нива. Политиците са отворени, но администрацията е по-предпазлива, защото няма бюрократично понятие за „младежко пространство“. Има площадки, обществени пространства, спортни зони, но не и официална категория „само за младежи“. Това прави реализацията трудна, никой не се чувства отговорен.

Скейтпаркът в Берлин-Бух е проектиран чрез участнически процес заедно с младите хора, които живеят в района. Снимка: Катя Романова

Къде се събират младите в Берлин или Панков?

Роланд: Трябва да сме внимателни – не става дума за всички млади хора. Младежките пространства не са алтернатива на младежките центрове, които са отлични и активни. Те са за тези, които не посещават централите, или излизат навън след тяхното работно време.

Проучването включва главно млади хора, които не могат да се впишат в структурата на централите – правила, забрана за алкохол, защитни мерки. Някои искат да консумират, да говорят за теми от рап текстове, да имат дискусии, които защитена среда би ограничила. Те се обръщат към публични пространства.

В квартал Бух-Панков има доста публични места, отговарящи на критериите за младежко пространство – закрити, с места за сядане и видимост във всички посоки. Колкото по-близо до центъра, толкова по-трудно. В Пренцлауер Берг, например, младежите се събират на Stargarderplatz, но често биват предупреждавани от властите, което показва колко оспорен е публичният градски терен.

А търговските центрове?

Роланд: В други райони да – например Gesundbrunnen Center или изоставената сграда Steglitzer Kreisel, където празни помещения бяха отворени за младежки дейности като скейтборд и тенис на маса (проект „ZiK – Zeit ist knapp“).

Предизвикателството с търговските центрове е, че младежите често нямат средства да пазаруват, което води до конфликти със собствениците на магазините. Те все пак прекарват време там, ползват Wi-Fi, заемат седалки, могат да бъдат шумни и да досаждат на охраната. Това се толерира само докато харчат пари там.

Ние искаме да покажем, че младите имат право да участват в обществения живот и без пари. Ако пият и слушат музика в парка, това се смята за смущение. Ако възрастни пият вино на джаз фестивал – това е култура. Разликата е финансова. Разбирането на това е ключово, за да видим защо младите хора отиват в публичните пространства.

Outreach младежките работници Марк и Роланд пред помещението на Gangway e.V. в Берлин-Бух.

Бритта: Бих добавила, че младите често имат лош имидж, особено сред възрастните и, за съжаление, понякога сред хората, които вземат решения. Често забравяме, че и ние сме били тийнейджъри. Те са под постоянно наблюдение и биват съдени преди дори да са направили нещо. Публичните пространства са изтощителни под този поглед. Понеже младежките пространства не са правно защитени, тяхното създаване е трудно. Детските площадки са полесни – те са дефинирани, регулирани и администрацията има правила и закони, които да следва. Една от нашите основни цели е младежките пространства също да получат такъв статут. Конвенцията на ООН за правата на детето (до 18 г.) ясно подчертава нуждата от места за игра, почивка и развитие според нуждите на младите.

Нещо, което бихте добавили?

Роланд: Често ме питат – какво толкова, ако младежите не се събират на обществени пространства? Мен ме тревожи, че така ще се затворят още повече в дигиталния свят. Публичното пространство е ключово за тяхната социализация – това е мястото, където се случва неформалният обмен, където научават за демокрацията, виждат плакати, кампании за избори и имат достъп до съветнически услуги.

Бритта: За мен големият въпрос е кой всъщност принадлежи към нашето общество – и как можем да направим града по-включващ за всички възрасти, вместо да очакваме младите просто да се нагодят към града или публичните пространства.

Резултати от проучването
„Jugendorte in Berlin 2023:
Mehr als Spiel- und Sport-
flächen (2022 – 2023):

54% от анкетираниите са заявили, че покритите защитени зони са от съществено значение за младежките пространства.

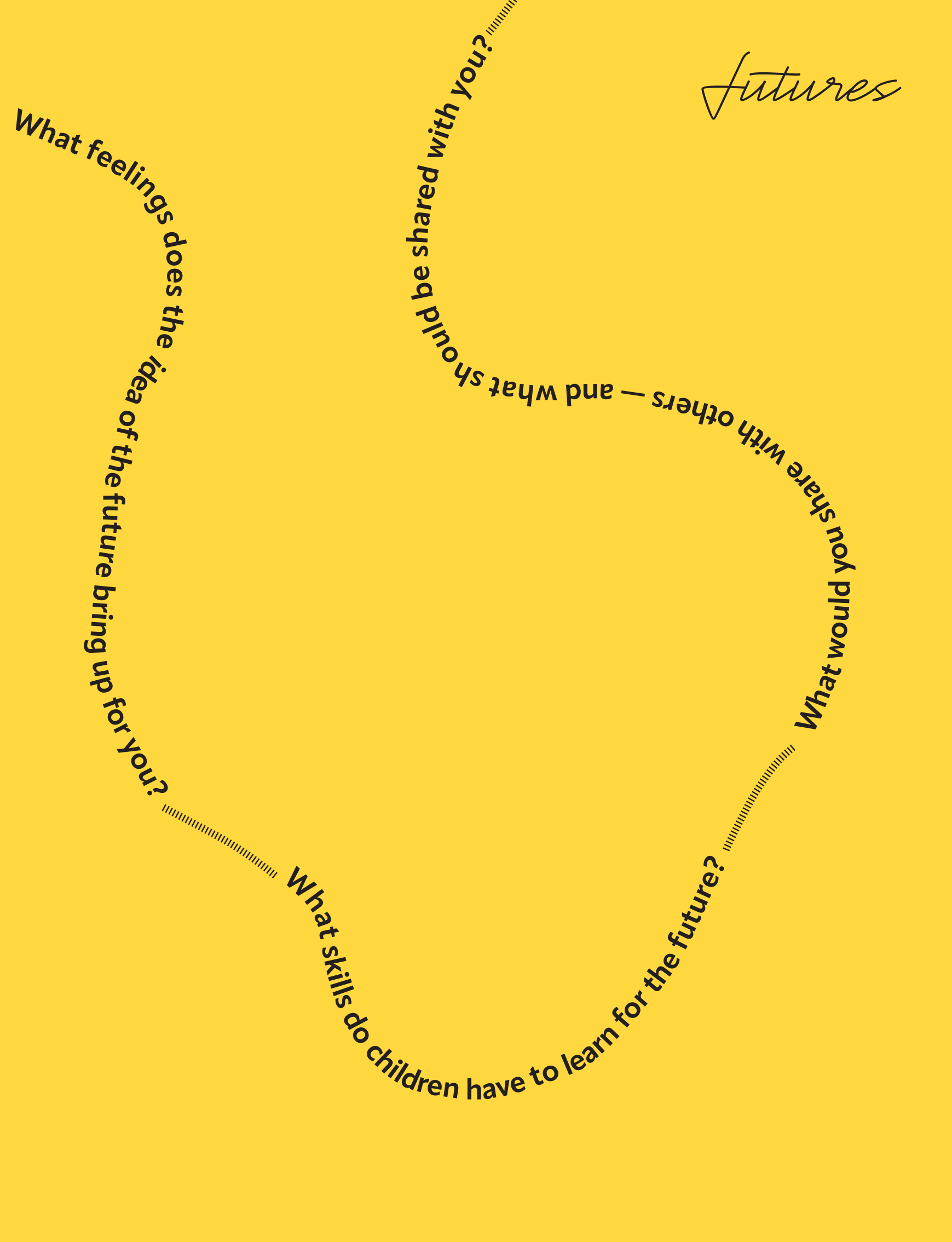

Младите хора активно използват тази скрита зона в местния парк Берлин-Бух.

Много детски площадки в жилищните комплекси не отговарят на нуждите на тийнейджърите — те предпочитат места, където не са постоянно наблюдавани.

Futures

What feelings does the idea of the future bring up for you?

What should be shared with you?

What would you share with others — and what should be shared with you?

What skills do children have to learn for the future?

РЕЦЕПТИ ЗА БЪДЕЩЕ

Елена Балабанска, Елеонора Едрева и Изабела Маркова

„Рецепти за бъдеще“ събира надеждите, вярванията и идеите на младите хора по маршрута на трамвай №10 в София. Целта на проекта не е само да се съберат индивидуални перспективи, а да се работи заедно за създаването на колективни „рецепти“ за общо бъдеще.

Чрез работилници и анкети ангажирахме млади хора от различни училища и социално-икономически групи по трасето на трамвая, което използваме както като символична, така и като буквална линия на свързване между различни квартали и общности.

Маршрутът на трамвая започва в района около Paradise Mall, чийто модерни офис сгради, IT компании и корпоративна атмосфера символизират доминиращия културен разказ, че технологиите ще определят бъдещето. С всяка следваща спирка обаче трамваят напуска този „рай“ и се потапя в по-цветна и многопластова София, преминавайки край университети, професионални училища и гимназии с чуждоезиково обучение.

След като чуваме младите хора, превърнахме техните визии за бъдещето в „рецепти“, които разпечатахме в зийн, като всяка съставка бе вдъхновена от нещо, споделено в работилница или анкета. Проектът кулминира с пикник в Западен парк, крайната спирка на трамвая, за който приготвихме всички събрани рецепти.

ПЪРВОНАЧАЛНО ВДЪХНОВЕНИЕ

ЕЕ: Преместих се в София миналата година, след като израснах в САЩ, и добре организираната градска транспортна мрежа остави силно впечатление върху мен. Живях няколко месеца в Кръстова вада, квартал с много нови офис сгради и скъпи жилища за IT специалисти, който за мен олицетворява растящото участие на София в техно-глобализма.

В същото време трамвай №10, който започва в края на квартала, постоянно ми привличаше вниманието. Това е един от по-старите модели трамваи в София и ми хареса как визуално „разчупва“ иначе хомогенните сцени на трафик, суета и нова архитектура. Качих се няколко пъти, за да проследя маршрута и забелязах колко често го използват млади хора от различни училища и университети по трасето. Беше вдъхновяващо да видя млади хора, учещи в различни области, въпреки че технологиите се представят като доминиращ път напред, и това ме накара да се запитам как те концептуализират бъдещето в този контекст.

ЕБ: Аз бях особено развълнувана да работя с този трамвай поради лична връзка. Като бивша ученичка в едно от училищата по маршрута, бях любопитна да го видя сега през очите на градски плановик. В младостта си често пътувах с този трамвай и имам живи спомени за пейзажите, през които преминава – градската гора край Вишнева, калдъръмените улици на Лозенец и панелните блокове и пазара във „Възраждане“.

ПРОЦЕСЪТ

ИМ: Процесът на разработка на проекта беше много гъвкав – идеята и формата на крайния резултат се променяха по време на работа. Започнахме с един план, но след всяка среща проектът се променяше. Ключовите моменти, които определиха посоката, бяха работилниците с младите хора. Чутите надежди, тревоги и визии оформяха рецептите, които накрая създадохме.

Едно от предизвикателствата беше как да преведем тези визии през собствените си очи и артистичен подход, без да загубим тяхната автентичност. Не искахме просто да „документираме“ какво казват младите, а да намерим начин да преобразим перспективите им в нещо осезаемо – в нашия случай, храна.

Нашата методология беше комбинация от директно взаимодействие (работилници, анкети, разговори) и артистичен превод (превърщане на гласовите в рецепти, историите в съставки). Разказването на истории беше централно, защото позволяваше да се изтъкнат индивидуалните разкази, като същевременно се свързват в общ наратив. Например, Габриел, студентът, който изпече хляб за финалното събитие, не е просто човек, с когото сме работили – неговият принос се превръща в част от историята за мечтите, надеждите и тревогите на младите хора за бъдещето. По този начин разказването на истории ни помогна да създадем мост: между гласовете и рецептите, между индивидуалните перспективи и

колективното въображение, между днешните реалности и утрешните възможности.

СЪТРУДНИЧЕСТВО

ИМ: Екипът ни бе наистина щастлив – сътрудничеството се усещаше гладко и естествено от самото начало. Всеки от нас донесе различни умения и опит в проекта, което оформи както процеса, така и крайния резултат. В същото време постоянно се учехме един от друг – дали за дизайн, фасилитация или дори готвене на нови неща.

Тази комбинация между приноса на собствените ни умения и готовността да се учим създаде динамика, при която проектът можеше да се развива непрекъснато. Това също направи работата по-малко като разделяне на задачи и повече като съвместно изграждане, стъпка по стъпка.

ЕБ: Сътрудничеството с ученици от различни възрасти и среди също беше учебен процес. Разговорите, които проведохме с тях, и вкусовете, усещанията и цветовете, които описаха, оформиха посоката на проекта и влияха върху формата на крайния резултат. Като екип не сме определяли предварително, че ще работим специално с рецепти за храна. Мисля, че никой от нас не го е очаквал.

КАКВО НАУЧИХМЕ

ЕБ: Младите хора по трамвай №10 изпитват както надежда, така и несигурност за бъдещето. Повечето си представят мирен, свързан и по-справедлив свят, но мнозина се съмняват, че се движим в тази посока. Тревожността често се проявява – около четвърт от анкетираните споделиха, че бъдещето ги кара да се чувстват неспокойни. За младите възрастни най-голямото притеснение е как да направят правилни карьерни избори и да намерят възможности в условия на политическа и климатична нестабилност.

В работилниците имаме възможност за по-нюансирани разговори за емоциите, които бъдещето провокира. Използването на „колелото на емоциите“ помогна на участниците

РЕЦЕПТИ ЗА БЪДЕЩЕ

да разширят речника си за описване на чувствата. Интересното е, че учениците, с които се срещнахме, изразяваха повече увереност и ентузиазъм за бъдещето в сравнение с младите възрастни в анкетата. Те говореха за големи планове и мечти за пътувания и самореализация.

Пътувайки по маршрута на трамвая между училища и университети с различни профили, забелязах как идеята за успех приема много форми – за някои това означава изграждане на силна кариера и принос към гражданската култура; за други – визия за голямо семейство или отдаденост на служба на Бога.

Въпреки несигурността и тревогите около бъдещето, научихме, че младите хора черпят мотивация от връзка, грижа и възможност за нови преживявания. Те се вдъхновяват от времето, прекарано с близки, от споделено решаване на проблеми и творчество, от пътувания и опознаване на света. Много от тях споделяха за

времето, прекарано в природата, която често се оказва източник на сила и обновление.

ЗА УЧИЛИЩЕТО

ЕЕ: Горда съм с начина, по който нашият проект се развиваше през различните етапи – събиране на истории и гласове на младите, превръщането им в рецепти в зина и финалното събитие, което събра толкова хора, за да споделят колективно изживяване чрез храната.

За мен финалното събитие особено добре обобщава връзката на „Рецепти за бъдеще“ с темите на Urban Storytelling School. Мисля, че нашият пикник успя да постигне това – много хора от различни поколения се събраха, за да споделят ястие, вдъхновено от мислите и чувствата на младите.

За повече информация:
[@recipes.forthefuture](https://www.instagram.com/recipes.forthefuture)

„ЛИПСАТА НА
СПОДЕЛЕНО
ПРОСТРАНСТВО Е
НЕ САМО ГРАДСКИ
ПРОБЛЕМ, НО И
СОЦИАЛЕН.“

Разговор с Владиа Михайлова и участници
в Urban Storytelling School

По време на летния престой на Urban Storytelling School разговаряхме с Владия Михайлова от Топлоцентрала – главен ръководител на визуалния отдел в новия арт център в София, който предлага платформа за независимо изкуство, пърформанс и ангажиране на общности. Разговорът повдига теми като градската промяна, демократичните процеси, младите хора и връзката между изкуството, общността и обществения живот.

Владия: Дълго време работех в Софийска градска художествена галерия, а след това заех позицията на ръководител на отдел „Визуални изкуства“ тук. Топлоцентрала беше основана най-вече благодарение на обединените усилия на независимата сцена за пърформанс изкуства, съвременен танц и театър, които дълго време нямаша (а и все още нямат достатъчно) подходяща инфраструктура в София. Виждаме Топлоцентрала като продължение и „възраждане“ на част от НДК – тъй като сградата е изградена върху основите на старата топлоцентрала на НДК, но и като нов тип институция, която действа по-хоризонтално, в мрежа, като ангажира различни общности, не само артистични.

Работила съм по няколко проекта, свързани пряко с публичното пространство. Един беше в Пловдив, където художникът Кирил Кузманов изгради огледална, пресичаща напречно най-малката улица в квартала. Друг проект в София беше с чешката художничка Катержина Шеда, известна със своята дългосрочна работа с общности, насочена към реални промени в кварталите. Тя създаде градска игра в презастроения квартал Манастирски ливади – Запад, където инфраструктурата е хаотична и колите доминират трафика – често срещано явление в София.

Липсата на споделено пространство е не само градски, но и социален проблем – това прекъсва връзките между групите в София и оставя малко места за спонтанен обществен живот. Градовете стават все по-фрагментирани, а хората – все по-безучастни. Истинската работа с общности трябва да е много комплексен и дългосрочен

процес, отвъд временни събития – изисква създаването на устойчиви пространства, където хората да могат да се събират, да остават и да формират общности по свой начин.

Виктория: А как стои въпросът с по-широкия социално-политически контекст, в който действа изкуството?

Владия: Според мен, артистите са медиатори в публичното пространство, защото не произлизат от конкретни интереси. Когато правиш рисунка, може да не участваш активно, но разширяваш представата за това какво и как може да се види. В този смисъл, артистите играят важната роля на медиатори и фасилитатори. Те са провокатори – не само на общности, но и на мисъл, внимание и отношение, стимулирайки процеси, които се разгръщат в публичното пространство. Чрез работата си, разширяват мисловните хоризонти и инициират трансформации – урбанистични, архитектурни, концептуални или дори политически.

Когато демокрацията „дойде“ в България – често използвана фраза – това не означаваше просто политическа промяна, а пристигането на една идея, свързана с въображения свят отвъд Желязната завеса. Но въображението е едно, а практикуването на демокрацията – съвсем друго. В България, демократичната култура нямаше голяма основа за надграждане – нямаше големи традиции в гражданското участие или институционалната прозрачност. Така новите идеали, които „пристигнаха“, често се сблъскаха с реалността на постсоциалистическия преход.

В продължение на години българите бяха питани: „Чувствате ли се европейци?“ България се присъедини към ЕС през 2007 г., но въпреки това хората продължаваха да ми задават този въпрос. Аз отговарях: „Какво имате предвид? Ние сме в Европа, следователно съм европейка, нали?“

В първите години демокрацията често изглеждаше като вид спектакъл – представление, напомнящо магическо шоу, в което всичко

изведнъж изглеждаше възможно. Но илюзията се разпадна, когато се сблъска с ежедневната реалност и институционалната инертност. С течение на времето, реалният процес се оказа напълно различен от много демократичните идеи. Сега говоря като културен теоретик. В началото на 90-те години настъпи масова приватизация – всичко общо бе разделено и върнато на отделни лица, но по хаотичен, властен начин. Това създаде дълбоки социални неравенства: много богати и много бедни, победители и губещи. През 90-те години имаше и свръхиндивидуализъм. Всеки искаше да се изразява свободно, но това не е истинска демокрация. Това прекомерно чувство за лична свобода често идваше за сметка на границите – място, в което личните амбиции и желанието за развитие засенчваха колективната отговорност и разрушаваха много от ценностите, които по-рано са свързвали хората.

Българското общество все още функционира като балканско (ориенталско) – общественото пространство е пронизано от мрежи: финансови, бизнес и политически, които заемат сянката на публичното пространство.

През последните години наблюдаваме малки независими пространства, които по някакъв начин успяват да оцелеят в тази мрежа от интереси и да съществуват между тях. Но това е едва началото на истинския демократичен процес, който тепърва трябва да развием.

Виктория: Как днешните глобални условия – където в някои региони избухват войни, а другаде мирът изглежда вцепенен – какво мислиш за способността ни да се ориентираме и адаптираме?

Владия: В глобален план мисля, че сме свидетели на проявлението на тъмната страна на модерността. Нито Путин, нито Тръмп, нито Нетаняху се появиха от нищото. Тези фигури са резултат от дълги исторически процеси, оформени от човешки решения и определения ценностни системи, основани на излишък: култа към индивида, доминацията над природата, грандиозните национални

или пространствени амбиции и концентрацията на капитала.

В началото на ХХ век модерността беше свързана с идеи и колективни визии за прогрес; днес е обвързана с личните амбиции на онези, които са натрупали капитал и символична власт да действат. Тази концентрация на богатство доведе до концентрация на власт, ерозия на средната класа, задълбочаваща се фрагментация на обществата и изчезване на публичното пространство и институциите. Това, което някога изглеждаше като обещание за лична свобода, се превърна в система на привилегии, в която границите между амбиция и експлоатация се размиват.

Това, което наблюдаваме днес е свръхпатология – лична в някои случаи, системна в други и всеобхватен нарцисизъм, който се е превърнал в определящата болест на нашето време. Този нарцисизъм легитимира правото да бъдеш безскрупулен, да поставяш себе си на първо място, да бъркаш себеизразяването със себичност. Това е крайно изкривяване на представата за личното благополучие, което вече не зависи от взаимност или солидарност, а от видимост, натрупване и доминация. Тръмп е видим, защото има платформа, но мисленето, което олицетворява, е широко споделяно.

Вярвам, че живеем във време на дълбока промяна, макар посоката ѝ да остава неясна. От една страна, има хора, които осъзнават проблемите и се опитват да действат, макар силата им да е ограничена. От друга страна, има прекомерна, самореференциална власт без дългосрочна визия и именно това отличава нашето настояще от началото на модерността.

Виктория: Да се върнем към темата за младите хора – основен фокус на Urban Storytelling School. Как гледаш на младите днес и какви според теб са реалните им възможности и действия?

Владия: Нямам ясна идея, но определено е много различно. Моето поколение израсна със силно усещане за бъдещето — сега тази идея е размита. Но именно тази

несигурност дава на младите по-висок праг на издръжливост. Те изглеждат по-зрели, с по-силно чувство за отговорност. Вероятно разбират по-добре от по-старите поколения, че крайният индивидуализъм не работи. Мисля, че са принудени да мислят за това, защото трябва да си представят възможно бъдеще.

Елеонора: В нашия проект Рецепти за бъдеще проведохме работилници в няколко училища и анкети на трамвайни спирки. Разбира се, открихме разнообразие от гледни точки, но това, което ме изненада най-много, беше, че много от младите, с които говорихме, не бяха толкова тревожни или уплашени от бъдещето, колкото очаквахме. Това беше голяма изненада за мен – много от тях всъщност изпитват любопитство към бъдещето.

Гулиелмо: В нашия проект Finding Home интервюирахме хора от различен произход, които са се преместили в Берлин. Искахме да разберем как и кога човек започва да се чувства у дома на ново място. В Берлин има много бежанци, дошли заради войни. Наблюдавате ли нещо подобно в София? И тук има натиск върху града, усеща се доста подобно с Берлин.

Владия: Темата за миграцията е актуална и в София, усеща се в тъканта на града и в реакциите на обществото. Но зависи, отношението не е равно. Например, българите отвориха домовете и сърцата си за украинците, но ако говорим за мигранти от Сирия, Афганистан, Ирак – не е същото. В това отношение, България е доста консервативна страна, не особено гостоприемна. Имаме много случаи, в които държавата отказва гражданство или постоянно пребиваване на хора, които са политически бежанци и могат да бъдат убити.

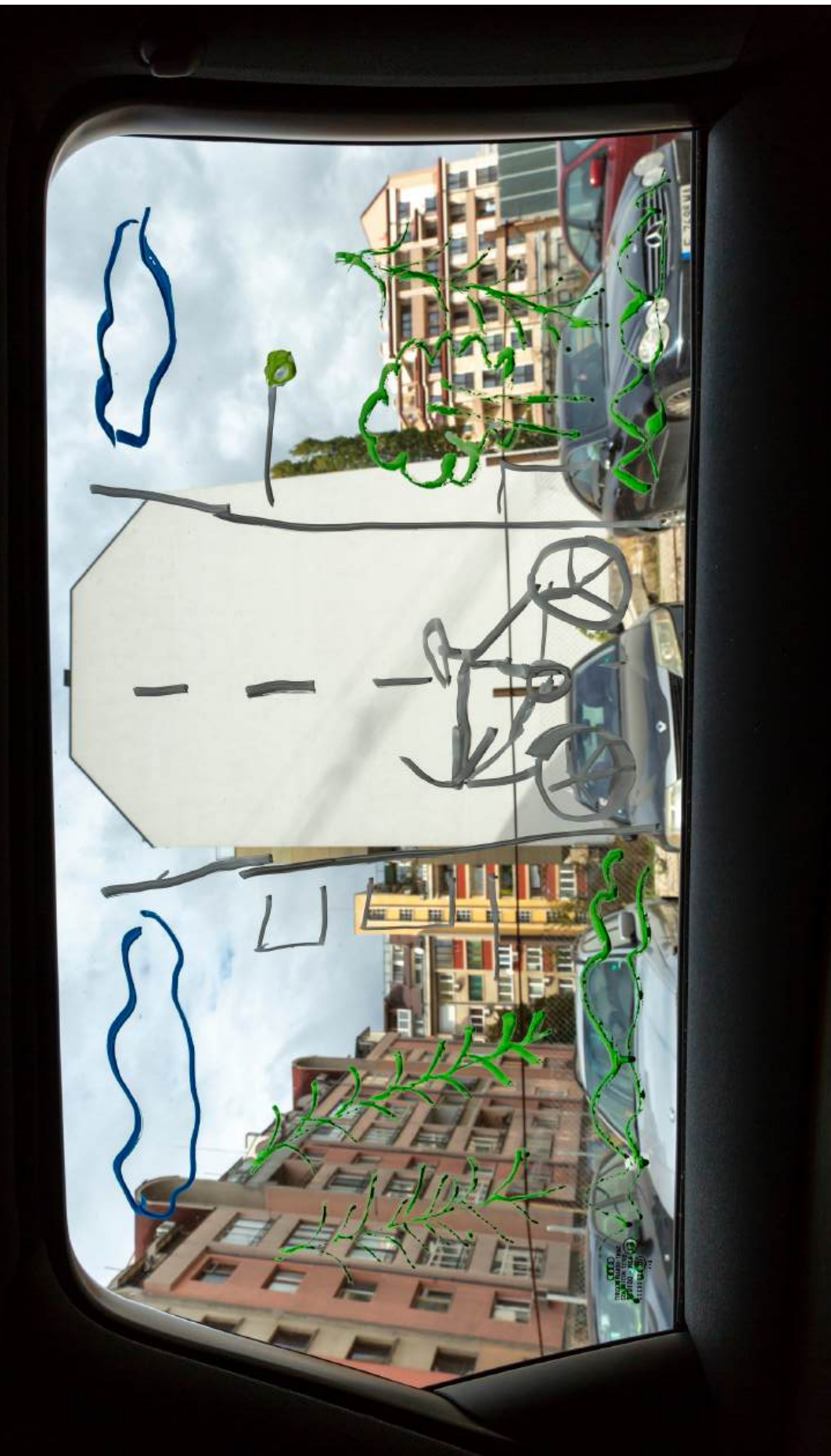
Вярвам, че Германия и Франция са далеч по-отворени към мигрантите от България. Исторически, обаче, градове като Пловдив са миграционни – там живеят арменци, евреи, турци без тази мигрантска криза на идентичността, която имаме, защото е било естествено да се местиш от място на място. Днес обаче имаме криза на идентичността, свързана

с миграцията, имаме много страх, подхранван и преувеличаван от крайнодесни хора. Това е част от съвременната ситуация, породена от т.нар. „политики на идентичността“.

Виктория: Сменяйки малко темата – как виждаш връзката с общността и как едно арт пространство може да стане по-независимо от държавното финансиране? Това е важен въпрос в света на изкуството, особено когато държавата става все по-авторитарна.

Владия: България никога не е била близо до Германия по отношение на публичното финансиране на изкуствата, така че не усещаме съкращенията толкова силно – просто защото никога не сме имали такова ниво на подкрепа. Но, разбира се, го усещаме. Особено тази година, когато Министерството на културата включва много популистка партия, която няма реално разбиране за изкуството и защо то е важно, така че те не виждат причина да го финансират. Изправени сме пред сериозни трудности – институции като Топлоцентрала срещат предизвикателства.

Идеята за публичните пари и държавните инвестиции в изкуството е свързана с образованието, с развитието на визуалния, сценичния или какъвто и да е артистичен език, независим от пазара, както и със социалния достъп до изкуството. Когато говорим за оттеглянето на държавата от публичното финансиране, говорим и за промяна на самата сфера на изкуството, защото, дали ни харесва или не, големи проекти като опери и театри не могат да съществуват без държавна подкрепа. Държавата не е корпорация; тя е инструмент, канал за обществени средства. Без държавно финансиране много арт пространства ще бъдат принудени да затворят, защото просто не могат да съществуват без публични средства.

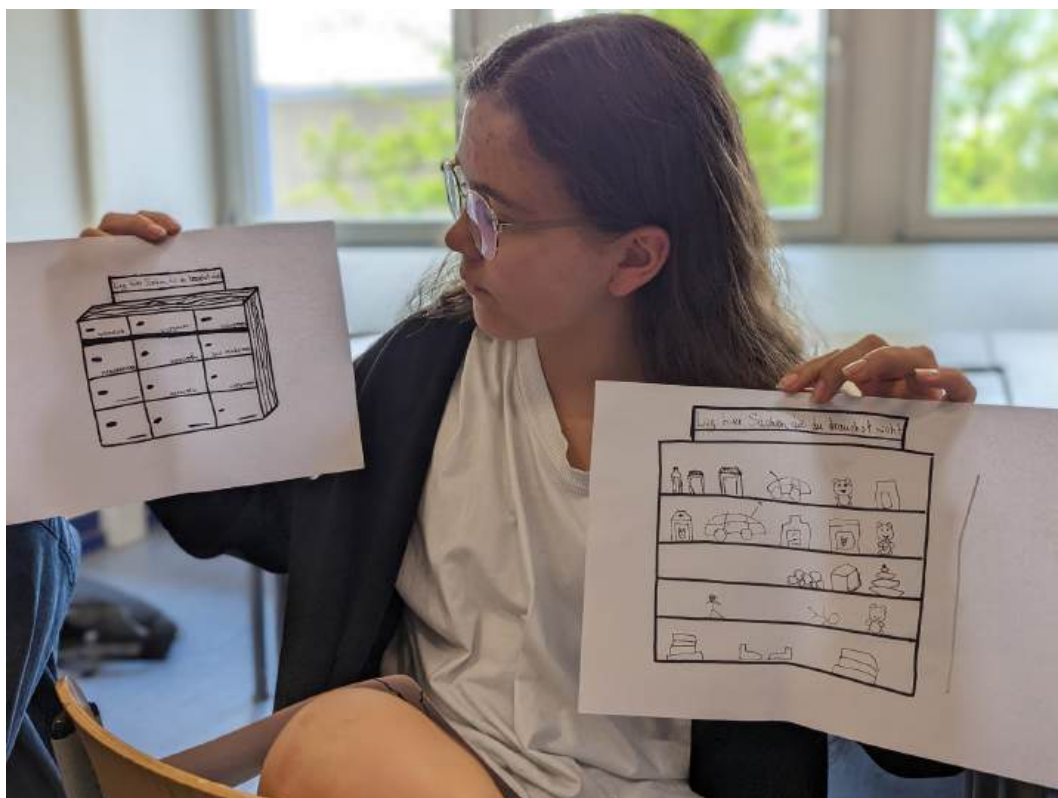

МЯСТО ДО ПРОЗОРЕЦА,
2020, проект на Катержина
Шеда в Манастирски ливади –
Запад, София, куратор Владия
Михайлова.

„КАКВО БИ СПОДЕЛИЛ С ДРУГИТЕ – И КАКВО БИ ИСКАЛ ДА СЕ СПОДЕЛИ С ТЕБ?“

Павилион за споделяне – Небайдужі

Текст, Снимка: Марина Маркова, Koorkultur e.V.

Павилион, който не продава, а споделя – така започна проектът Sharing to Empower („Споделяне за овластяване“). Той изследва как новопристигналите хора от Украйна в Берлин създават свои собствени форми на споделяне и как тези практики могат да изградят чувство за принадлежност, да подпомогнат с изграждането на общност и да оформят нова градска среда.

Началната точка беше създаването на мобилен „Павилион за споделяне“, проектиран и изграден от „Willkommensklasse“ (часове за изучаване на немски като втори език) в Берлин. Те му дадоха името „Небайдужі“ – украинска дума, която означава „онези, които ги е грижа“, „тези, които не отвръщат поглед“.

Всичко започна с един прост въпрос: Какво би споделил с другите – и какво би искал да се сподели с теб? Предмети, знания, жестове, спомени. От този въпрос изградихме колективен процес на разказване. Идеите придобиха форма на мобилен превозно средство – павилион върху товарен велосипед, който пренася вещи, преживявания, практики и послания от място на място.

ВЪОБРАЗЕНИ НАЧИНИ НА СПОДЕЛЯНЕ

Някои си представиха мини хотел на колела – място за пауза по време на движение. Място, където можеш да заредиш телефона си, да пиеш вода, да вземеш бърз душ, да поправиш колелото си и да възвърнеш сили.

Други видяха в него станция за първа помощ за новопристигнали хора: рафтове, пълни с най-необходимото – хигиенни принадлежности, дрехи, лекарства – редом с играчки и моливи за децата, храна за домашни любимци. Рафт, където можеш да оставиш нещо и да вземеш нещо в замяна.

Една група искаше да посвети киоска изцяло на животните. Мотивът им: хората често получават подкрепа, но животните – рядко. Те си представиха чешми за вода, станции за хранене и малък подслон за почивка – парченце дом за животните в сърцето на града.

Други се върнаха към спомените си от Украйна: игри в къщички по дърветата, приятелства и разговори. Тяхната визия беше павилион като дървена къщичка – радостно пространство със столове на слънце, тайна кутия

за желания и стъклена витрина за показване и споделяне на послания.

СПОДЕЛЕН РЕЗУЛТАТ

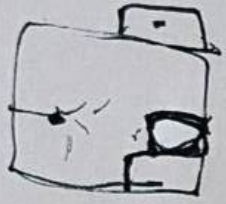
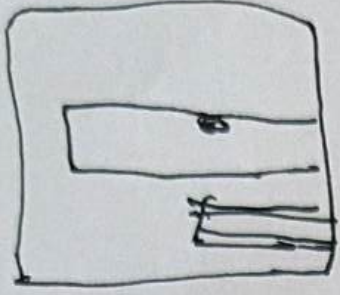
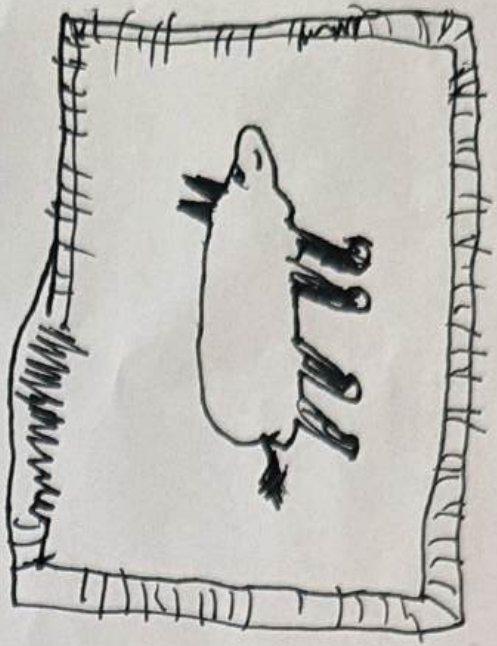
Не всички идеи можеха лесно да се съчетаят. Но постепенно оживя малък павилион върху товарен велосипед – със саморъчно направени столове, рафтове за размяна и инструменти за ремонт на велосипеди. Покривът му можеше да се разгъва – понякога се превръщаше в маса за хранене, друг път – в печатна станция или работна маса за нови идеи.

Павилионът се превърна в място за истории. Младите хора изписваха върху него послания и спомени. Вътре оставяха тайни текстове – думи, които не са предназначени да бъдат прочетени – и окуражителни бележки за онези, които по-късно ще се срещнат с киоска.

В крайна сметка, „Павилион за споделяне“ се превърна в нещо далеч повече от функционално пространство. Той стана инструмент за колективно разказване на истории, жив пример за това как участието и споделянето могат да овластят младите хора да оформят средата си, да активират общности и да създадат нови образи на „дома“ в чужда държава.

Проектът е разработен в сътрудничество с Koopkultur e.V., архитекта Томас Виенандс и Таня Соколникова – културен медиатор, соматичен практик и активист.

(under construction)

How do we live with uncertainty? What does it mean to bring home with you? What do you think art can give to young people in the city?

FINDING HOME

Charlie Wanda, Jamie McGhee,
Sofie Bang Kirkegaard, Guglielmo
Sandri Giachino

„Finding Home“ е звукова инсталация, която задава въпроса: Какво означава „дом“ за младите хора с мигрантски произход? Проектът възниква от разговори с млади възрастни, живеещи в Берлин, синтезирайки различни лични перспективи, формирани от придвижване през граници, спомени, донесени от други места, и процеса на намиране на дом далеч от дома.

Инсталацията представя записани гласове заедно със символични предмети: малки вещи, споменати в историите, които хората държат или помнят. Всеки глас е „настанен“ в подвижна кутия, създавайки тактилна и интимна архивна колекция за миграцията, паметта и многото начини, по които се опитваме да определим какво е дом – физически, емоционално и символично.

ВЪПРОСИТЕ, КОИТО ЗАДАДОХМЕ:

- Какво те кара да се чувстваш като у дома си?

Вдъхновено от сетивата:

- Кои звуци те връщат към дома?
- Кой предмет те връща към дома?
- Кои миризми те връщат към дома?
- Кой спомен те кара да мислиш за дома?
- Коя храна те кара да мислиш за дома?

ПЪРВОНАЧАЛНО ВДЪХНОВЕНИЕ

Берлин е град на миграцията. 25% от жителите на Берлин са чуждестранни граждани – 972 000 души от 170 държави. Дори в нашата група произхождаме от Италия, Дания, Германия и САЩ.

Започнахме да мислим за емоционалната цена на напускането на дома и преместването в друга страна. Също така се замислихме какво означава „дом“: Може ли наистина да се чувстваш у дома на място, където хората винаги ще те възприемат като чужденец? Или обратното – какво се случва, ако се върнеш на мястото, „откъдето си“, и се чувстваш като чужденец там? Какво означава да носиш дома със себе си? Какво означава да оставиш дома зад себе си?

ПРОЦЕСЪТ НА РАБОТА

Още по време на нашата седмица в С*SPACE през март започнаха да изплуват определени теми – движение, поток и миграция. Макар в началото да бяха неясни, тези разговори положиха основата за проекта.

В седмиците след първоначалната работилница беше трудно да намерим

ясна, обща посока. Темите бяха широки и трудно обединяеми. Но с напредването на процеса открихме, че смислено начало за проекта се крие на пресечната точка между града, нас самите и младите хора.

Всички имаме личен опит с преместване между страни и навигация в различни култури, а животът в мултикултурен град като Берлин оформи нашите размишления. В един момент се оформи централният въпрос: Какво означава „дом“, когато си напуснал това, което някога си наричал дом, и се опитваш да изградиш ново на чуждо място? Това е интимна и лична тема, и установихме, че използването на звук като медиум е ефективен начин да предадем усещането за близост и интимност.

Искахме също да изследваме как историята на всеки интервюиран може едновременно да се „чуе“ и да се „настани“, и така възникна идеята за изграждане на скулптурен елемент, чрез който да представим аудиоисториите. Започнахме да експериментираме с различни начини за представяне на проекта. Още в началото се появи идеята за използване на подвижни кутии – те можеха да служат както като скулптурна форма, така и като символ на преход, преместване и „междудомие“.

Освен това ни беше важно да включим интерактивен и потапящ елемент в инсталацията. Искахме да създадем пространство, където хората да бъдат поканени да взаимодействат физически и да се свържат чрез собствените си сетива и преживявания. Вдъхновихме се от всяка лична история и преведохме споменатите елементи в пространствени и сензорни преживявания. Стъпка по стъпка тествахме различни формати и начини за изграждане на потапяне.

Накрая адаптирането на проекта към нова среда в София позволи той да се развие, оформен както от самото място, така и от хората, които се ангажираха и допринесоха с личните си перспективи за дома.

СЪТРУДНИЧЕСТВО

Групата ни е съставена от четири различни професионални и културни среди, така че беше предизвикателство да намерим обща идея – но също така и интересно. Чрез различни тестове определихме проекта и създадохме интерактивна аудиоинсталация с разнообразни резултати. Идеята за „дом“ възникна от спомените на интервюираните, широкия спектър от чувства, което ни подтикна да развием проекта, използвайки прост, но въздействащ материал – подвижни кутии, които позволяват създаването на гъвкава и разнообразна инсталация.

НАУЧЕНИ УРОЦИ

Съществува представата, че когато си млад, е по-лесно да оставиш стария дом зад себе си и да се интегрираш в ново място, особено ако прекараш целия си възрастен живот там. Но бяхме изненадани да открием, че дори хора, които са се преместили тук доста млади, запазват част от стария си дом. Някои дори считат стария си дом за „истинския“ си дом, дори и да не планират да се върнат.

УЧИЛИЩЕТО

По време на Urban Storytelling School имавме интензивни мозъчни атаки с всички участници на теми като младите хора, пространствата и градовете. Всеки човек и група представи идеи, предложения и обратна връзка по много инклузивен начин. Това беше страхотно изживяване. Много научихме чрез идеите, личните виждания и опита на другите.

В по-напреднал етап, чрез събраните истории в проекта, решихме да представим ключови елементи от интервютата директно в кутиите. Как можем да развием инсталацията не само чрез аудиоинтервюта и звуци, но и чрез добавяне на сензорен и интерактивен елемент? Резултатът беше неочакван. Благодарение на колаборативния подход открихме нови възможности и включихме непланирани функции в нашата идея.

*Инсталация в Swimming Pool, София,
като част от Imagining Cities, 2025*

„ВРЕМЕННИТЕ ИНТЕРВЕНЦИИ СА НАЙ-ЦЕННИ, ЗАЩОТО СЪЗДАВАТ АУРА, ЕНЕРГИЯ И ДУША...“

Интервю с Димитър Николов
от Анна Иванова

За първи път се срещнахме с Димитър Николов по време на симпозиума Imagining Cities на Urban Storytelling School, където въображението в подхода му към градското пространство чрез скулптура ни направи впечатление. Димитър е скулптор и каменоделец, базиран в Пловдив, който работи предимно с камък, като практиката му се движи между занаятчийство и концептуално размишление, свързвайки уличната култура, публичното пространство и историята. В този разговор Димитър споделя мисли за диалога между изкуството и града, поетиката на материала и следите, които човешкото присъствие оставя с времето.

Върху какво работиш в момента?

Димитър: Ами, продължавам да работя, дълбаейки в камъка, но с желанието за повече разбиране и чуваемост, понеже започнах да катеря скали и да ходя по-често там, където камъкът танцува и пее.

Кой е любимият ти проект досега и защо?

Димитър: Смятам „1954 - 2024“ за най-близката до мен работа, понеже мястото на моите наблюдения е много истинско и лично. Обвързвам го както със стрийт културата в нашата столица, практикуването на БМХ като екстремн спорт, така и с историята на дневния ред, а и да не говорим за каменоделието. Съществената победа е преодоляването на дисковете спиралки към сблъсъка с посягателството – първо изписвайки имена на великите автори, второ унищожавайки ги като част от акт на огледало от страна на фактологията.

Как избираш местата, където да правиш изкуството си и какво те вдъхновява в градската среда?

Димитър: Не обичам клишетата, обаче местата се налагат, точно както при пътя на свободолюбивия творчески характер - той намира местата поради естеството и формата на градската среда, природната даденост или корен, задаващ въпроса „Кой съм аз и какъв съм сега в този период на моя живот?“

В БМХер превръщаш спорта в артистична намеса в града. Как гледаш на временните намеси като начин да срещнеш и въвлечеш млади хора в публичното пространство?

Димитър: Спортът отдавна е част от изкуството и смятам, поради въвлечането на млади групи от хора в творческо изобразяване, било то като пърформанс или имплантиране на временна или перманентна среда, посредством обитаването и изграждането на съоръжения в дадена обстановка. Временните намеси са най-ценните в случая, понеже се създава една аура, енергия и душа от чувства, мисли и спомени, проявени посредством запознанство, разговор и припознаване в изкуството на момента или като пост фактор от преживяното.

Работата ти в публични пространства често те среща със случайна публика - какво научаваш от реакциите на младите – отворени ли са към подобни форми на изразяване в градска среда?

Димитър: Знаете ли най-интересни са децата, именно когато подхождат с техния отворен интензитет към опознаване на формата, хващайки глинената пластика, пръчица или камъче и реагирайки с свободолюбив характер, а родителите са още по-интересни със своето ораторство и посоки.

Какво според теб може изкуството да даде на младите в града, което други форми на общуване не успяват?

Димитър: Път към детското в нас.

В резиденцията „The Old School“ работиш с материали и архитектурна среда, като създаваш усещане за връзка между следите на предците и съвременния човек. Как според теб младите хора днес възприемат тази връзка с миналото в пространствата, които обитават – в града и извън него?

Димитър: Обикновено възприемаме за даденост и ежедневие това, което притежаваме в заобикалящата ни среда и заради това смятам

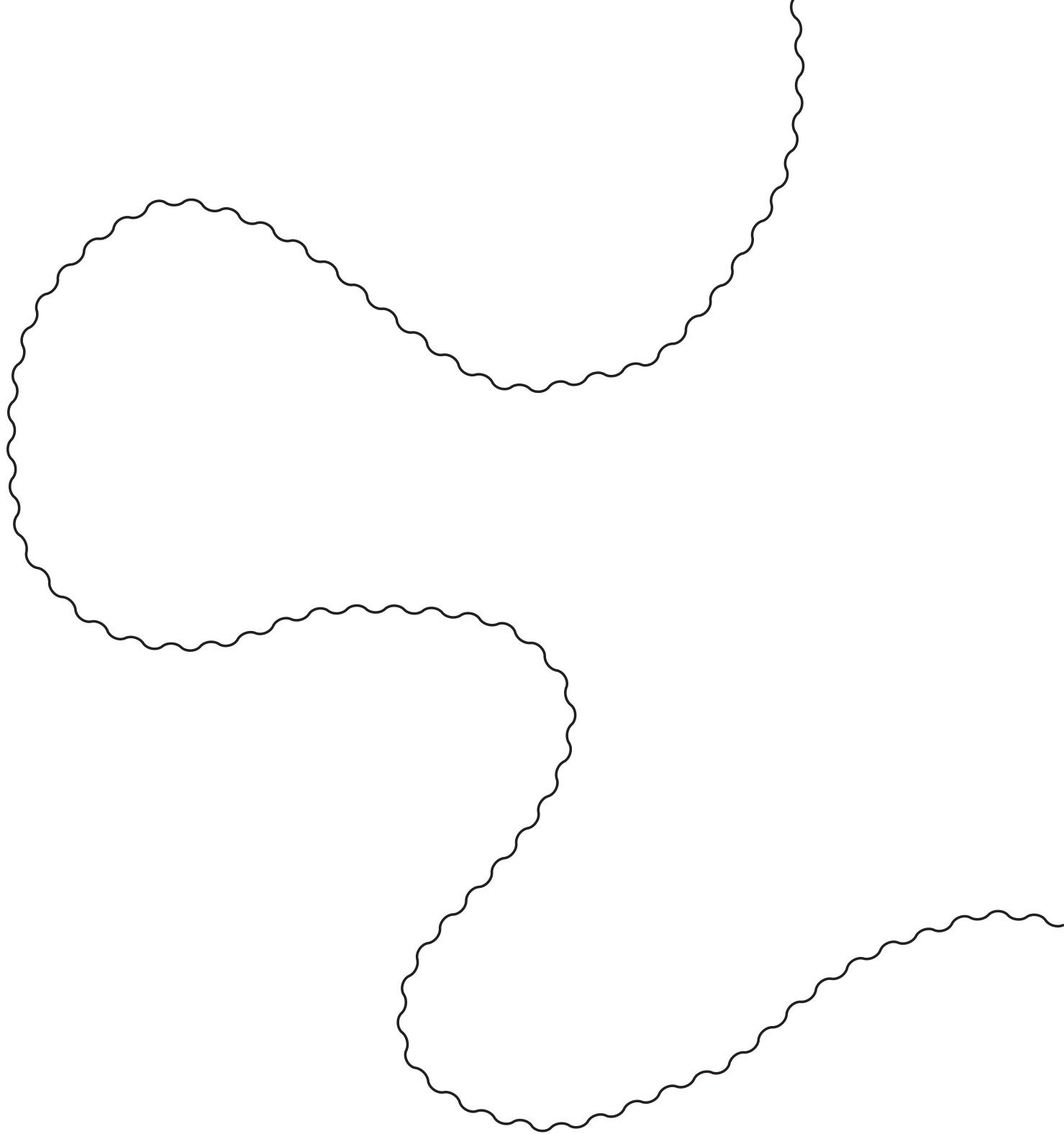

Димитър Николов, каменни композиции, създадени по време на „The Old School Residency“, Горна Липница, 2024

временната промяната за ценност като обозримост. Често отиваме на нови и чудни за нас места и се възхищаваме от видяното, обаче е трудно да си представим различието, когато то е невидимо.

Работата ти около Паметника на Съветската армия показва интерес към история и политика в публичното пространство. Колко са ангажирани младите с тези теми и как изкуството може да ги доближи до тях?

Димитър: Политиката движи изкуството и изкуството движи политиката, а до колко са ангажирани младите не смея да твърдя, понеже не искам да слагам хората под общ знаменател. Египет, Гърция и Рим са важните примери в историята като референция са претопените златни елементи от статуята на Атина, която се е намирала в Партенона по време на възникналата Пелопонеска война и това се е случило поради доводите на хората, че без изкуство няма култура, а без нея няма как да просъществува Държава.

(day)dreaming

What does an inspector of Playability of Public Spaces do? .....

Who tells the story of a neighborhood?
.....
Where can you find young people in the city? .....

THE SHINY SEXY: ХЕТЕРОТОПИИ В СТУДЕНТСКИЯ ГРАД

Мария Гетова, Ася Петкова,
Ана-Мария Молнар

През историите на хора, живеещи в Студентски град, Ася Петкова, Мария Гетова и Ана-Мария Молнар картографираат многобройните лица на квартала, който първоначално е планиран по времето на социализма за наскоро пристигнали студенти. Остава ли Студентски град пространство за млади хора, или постепенно се превръща в дом за всички поколения, започвайки да прилича на всеки друг район в столицата?

Случайният надпис „The Shiny Sexy“ – на случаен магазин в Студентски град – се превръща във вдъхновение за представянето на най-младия квартал на София. Място, където всяка стена е покрита с плакати на чалга изпълнители, където билбордовете заслепяват с цветове, а миризмата на дюнер витае на всеки ъгъл около нощните клубове.

Проектът изследва квартала чрез неговите хетеротопии – пространства, където различни функции се преплитат и събират хора с различни ежедневни маршрути. Екипът — архитект, поет и фотограф — проведе обиколка на място през юли, проследявайки въображаемата карта, оформена от обитателите му.

Пътуване от „дворец до дворец“, разкриващо скрити съкровища, фантастични персонажи и техните истории.

ОНЛАЙН АНКЕТА

- Каква е вашата възраст?
- Вие сте: Мъж/Жена
- Каква е вашата връзка със Студентски град: Живея там / Студент съм там / Работя там / Преди съм живял/ бил съм студент там / работил там / Друго
- Кое е любимото ви място в квартала и защо?
- Какво забелязвате, когато вървите по улиците на Студентски град?
- Избройте 3 места, покрай които често минавате.
- Избройте 3 места, които избягвате по маршрута си.
- Прекарвате ли свободното си време в квартала?
- Имате ли интересна история от/за Студентски град, която да споделите?

ЛИЧНИ ИНТЕРВЮТА

- От София ли сте или кога се преместихте там?
- Колко време живеете в Студентски град?
- Спомняте ли си първото нещо, което ви впечатли, когато започнахте да живеете/учите там?
- Какво ви харесва най-много в квартала?
- Кое е любимото ви място в квартала? Защо?
- Как мислите, че Студентски град се различава от другите квартали?
- Какъв е вашият ежедневен маршрут? Какво ви впечатлява най-много в него?
- Прекарвате ли свободното си време в Студентски град?
- Има ли нещо, което ви дразни в квартала?
- Има ли места, които избягвате?
- Коя е най-интересната ви история за Студентски град?
- Какви са мечтите ви за бъдещето на квартала?
- Мислите ли, че ще продължите да живеете там в бъдеще?

The Student's Park

The Children's Palace

ПЪРВОНАЧАЛНО ВДЪХНОВЕНИЕ

Проектът възникна от провокацията на Urban Storytelling School да се фокусира върху младите хора. Всички участници бяха попитани: „Къде можете да намерите млади хора в града? Кои пространства заемат най-често?“ Оттук екипът реши да разгледа „най-младия“ квартал на София — Студентски град.

Построен по времето на социализма за млади хора, идващи в София за обучение, кварталът продължава да бъде предимно населен от хора в работоспособна възраст. По време на така наречения период на „преход“ в България — след падането на социализма и преминаването към капитализъм — Студентският град се свързва с чалга клубове и нощен живот, символизирайки социалните и политическите промени, все още видими в разнообразния визуален пейзаж на квартала.

През следващите години той продължава да носи репутацията на шумно и неприятно място и често е пренебрегван както от софиянци, така и от местната политика. Нашата цел с проекта беше да намерим други перспективи, да разгледаме историите на обитателите, да наблюдаваме взаимодействията им и да разберем защо толкова много млади хора намират живота там за привлекателен.

ПРОЦЕС

След като избрахме да се фокусираме върху Студентски град, оставихме процесът да се развива естествено. Първоначалното ни намерение беше да проведем обиколка в квартала, но без конкретна посока, тъй като не познавахме района. По време на разузнаване на потенциални места, случайно попаднахме на частна детска градина, наподобяваща приказен замък, която стана отправна точка на маршрута.

Проведохме онлайн анкета, където хората споделяха най-често посещаваните места, ежедневните си маршрути и местата, които избягват. Участниците бяха насърчавани да

разкажат интересни, забавни или значими истории, и много от тях с готовност споделяха спомени и преживявания. Отговорите им бяха интерпретирани под формата на карта, която се превърна в нашето крайно представяне.

Няколко души от различни демографски групи бяха поканени за задълбочени интервюта, в които споделиха връзката си със Студентски град. Техните мнения и истории бяха представени с цитати в печатните визуални материали и по време на обиколката.

Този метод на изследване на многопластовото възприятие на квартала се оказа най-добрият за създаване на нови дискусии около него.

Историите, които събрахме — забавни, странни и понякога нелепи — се оказаха автентичен начин да поканим обществеността да разгледа място с дълбоко вкоренена проблематична репутация от различна перспектива. Разказването на истории се оказа най-ефективният и хуманизиращ метод за изследване на пресечните точки между урбанизма и младите хора.

СЪТРУДНИЧЕСТВО

По време на Urban Storytelling School в C*Space Berlin възникнаха множество идеи и концепции чрез дискусии между участниците от София и Берлин. Това предостави разнообразни перспективи за присъствието на младите хора в градската среда.

Най-важното е, че много от въпросите последваха екипа обратно в София, където трябваше да бъдат приложени в местния контекст. Процесът на разглеждане на конкретния контекст през призмата на по-широки, валидни за различни места въпроси подпомогна създаването на проекта.

НАУЧЕНОТО

Интервютата ни дадоха ясно впечатление, че младите хора ценят компактността на Студентски град,

наличието на всичко необходимо в близост, живот в „град в града“. Те харесват разнообразието, обичат да откриват нови места и имат енергията да изследват градската среда.

Въпреки че често чуваме, че не е необходимо да напускат квартала за ежедневни нужди, липсата на някои основни съоръжения все още се усеща. Липсват места като книжарници и пространства за учене или срещи в общежитията и университетите. В крайна сметка точно тези пространства, без които класическият студентски кампус е немислим, липсват или са преобразувани.

Студентският град е далеч от образа на типичен кампус, той е придобил живот като растящ квартал в столицата. Но младите хора все още се нуждаят от тази вековна идея за общи пространства.

УЧИЛИЩЕТО

По време на процеса забелязахме паралели с други проекти, особено с „Finding Home“, който се фокусира върху миграцията и чувството за принадлежност. Проектът разглежда дома и предметите, които новодошлите носят, за да възстановят домашния уют.

Нашият проект се фокусира върху външното пространство и трансформациите, които то преживява поради присъствието на младите хора. Това „младо“ домашно присвояване на градската среда се свързва с приемането на специфични функции като обществени перални. Те са разположени в Студентски град, защото общежитията нямат перални, създавайки необходимост от такива близо до студентите.

По време на обиколката видяхме случайно двама студенти, които пренасяха хладилник и диван в двора на общежитието. С други думи, „The Shiny Sexu“ изследва как младите хора създават „нов дом“ извън вътрешното пространство — разширение в градския пейзаж, което генерира хетеротопии.

ИНСТРУКТАЖ

Инструкции от Силвия Чернева, инспектор по „игруемост“ на обществени пространства и член на Асоциацията на независимо играещите граждани в трудоспособна възраст

Здравейте! Аз съм Силвия Чернева, инспектор по игруемост на обществени пространства. Тук съм поради небивалия интерес към дейността на нашия инспекторат и в името на целта да запознаем повече от вас, които имат интерес да получат лиценз, с детайлите, практиките и регламента на нашата дейност.

За да добия представа за аудиторията – има ли сред вас хора с деца? Хора с кучета? С някои от вас може би се изправяме пред сродни проблеми. А има ли от останалите – без деца и кучета – хора, които си спомнят скоро да са си играли просто така? С вас може да поговорим по-късно, за всички останали – надявам се тази лекция да е точното нещо, от което имате нужда, след края ще оставим време за въпроси.

Лекцията ще протече на няколко етапа: първо ще ви разкажа малко повече за мен и за дейността на инспектората и на асоциацията, ще обобщим характеристиките, които правят едно пространство играемо, и накрая всички ще имат възможност да се включат в практическо оценяване на това забележително пространство, в което се намираме.

Какъв е моят бекграунд? Аз съм член на асоциацията на независимо играещите граждани в трудоспособна възраст. Нашата дейност е ниско квалифицирана, но въпреки това – не особено популярна и до голяма степен анонимна. Понякога може да бъде объркана с тази на спортуващите на открито, но, за разлика от тях, ние нямаме цел да отслабнем, заякнем, или да извършим определен брой

повторения. Има трипокриване и с паркур и фрийрън обществото, освен че ние нямаме интерес към виртуозни атлетични постижения и дори към създаване на съдържание в Инстаграм.

Какво точно правим, тогава? Нашата дейност, както казах, е нефункционална и точно в това се крие нейният потенциал. В основата е въпросът: мога ли да използвам тялото си по необичаен начин? Ако се замислим, навлизайки в зрялата си възраст, повечето хора се изправяме пред предизвикателството да извършваме постоянна полезна дейност и нашето тяло навлиза в един режим, в който обслужва тези функции. И така го използваме по ограничен набор начини – ходим, седим... други? (въпрос към публиката).

Идеята на времето за игра е да изпробваме други неща, които телата ни могат да правят, но не получават възможност. Например – да се покатерим, да се залюлеем, да се завъртим, да ни се завие свят, да се скрием някъде. Това са дейности, които нямат друга функция, освен да ни е интересно и забавно в настоящия момент, да се свържем с друг човек, играещ с нас. По-малко очевиден резултат е че, понякога, поставяйки тялото си на ново място, откриваме нова гледна точка и към света наоколо, и към света отвътре.

Какви характеристики има едно място, за да позволи такъв тип игра? На първо място, има нужда от ниво на сигурност и безопасност. В изследванията си откривам, че, за да

мога да поемам риск, имам нужда да се чувствам безопасно. Например – да не минават коли. Също – да има вид гръб. Формата на пространството също има значение. Ако има функция – например вървене по тротоара, е добре да не се застъпваме с нея, за да не пречим и да не ни пречат. Също по отношение на сетивата – има голямо значение колко е шумно едно място, колко е горещо, колко е студено, става ли течение, проветриво ли е. Колко е приятно да останем на него.

Има ли нужда от специални съоръжения за игра? Тези с деца и кучета може би ще потвърдите, че те могат да играят навсякъде. Всъщност ние всички можем да играем навсякъде и в градското пространство вече има съоръжения за това. Част от нашата дейност е и упражняването на въображението, в което виждаме познати неща по непознат начин, свързан с възможностите, които предоставят на нашето тяло.

И ето ни на прага на практическата част на лекцията – може би ще попитате дали мястото, на което сме в момента, отговаря на този необходим минимум. Виждаме, че трябва да се подходи с въображение. Затова сега предлагам да изпробваме игруемостта на този триъгълник, въпреки че по предназначение той представлява един тротоар и един паркинг. Аз направих предварително изследване и точките игруемост по моята скала за малко не достигнаха, затова съм донесла това допълнително съоръжение. Вие може да го третирате като част от пейзажа и да го включите в оценките си.

The idea of playtime is to try out other things our bodies can do, but rarely get the chance to.

ПРАКТИЧЕСКО УПРАЖНЕНИЕ

Идентифицираме елементите на мястото, които са съизмерими с тялото и могат да предлагат интересни възможности за движение.

Изпробваме движението, което сме си представили, и наблюдаваме доколко ни е интересно и/или приятно да го изпълняваме. Това са субективни категории, защото интересно понякога може да включва дискомфортно или предизвикващо физическите умения.

Внимаваме и се грижим за собствената си безопасност!

Спрямо преживяването си върху всеки елемент го оценяваме по следната скала:

-3 Т: не се чувствам в безопасност

-2 Т: нещо в средата ме разсейва или дразни

-1 Т: дискомфортно е при по-дълго оставане – шумно/горещо/студено/др.

0 Т: не преживях нищо особено интересно

1 Т: намерих първоначално движение, но не намерих нищо след него

2 Т: мога да прекарам поне 10 мин. тук

3 Т: мога да стоя цял ден

We see that imagination is necessary. ....

Performative lecture by Silvia Cherneva as part of Nine Elephants, 2025.

БИОГРАФИИ

Center for Social Vision (София) е платформа, насърчаваща обмена на опит, политики и действия в областта на социално ангажирани художествени практики. Основан през 2021 г., центърът обединява куратори, артисти, изследователи, писатели, архитекти и дизайнери, за да изследват пресечните точки между изкуството и обществото, търсейки възможности за диалог и интроспекция. Домакин е на няколко мащабни програми, сред които „Negotiation“ (2022), „Constitutions“ (2023), изследователската група „Art in the City“ (2024). Организиран от фондация „Син Куб“. www.centerforsocialvision.org

C*SPACE (Берлин) е креативно пространство с ясна обществена мисия за споделена работа, проекти и събития в квартал Вайсензее, Берлин. Инициира културни и образователни програми, създавайки и свързвайки идеи и срещи отвъд граници. C*SPACE е хъб за социални иновации, където глобални и местни съседи се срещат отвъд културни и секторни разделения, за да развият критическа осъзнатост и решения за нови форми на регенеративна работа и учене, както и да празнуват културното многообразие и обмен. www.c-space.eu

Елена Балабанска е архитект и урбанист, работеща между София и Копенхаген. В практиката си изследва творчески изследователски методи за проследяване на наративи и социални модели в изградената среда. Има международен опит в партисипативно планиране и проектиране в различни мащаби – от градски анализи и квартални планове до дизайн на изложби. @e_balabanska

Силвия Чернева работи в областта на танца, пърформанса и филма. Провежда изследване по темата като артист-резидент в програмата Trilateral Exchange в Будапеща, София и Филадельфия (2023–2024). Настоящият ѝ проект „Unstable Ground“ представлява кинетична инсталация, създадена за публични пространства. В свободното си време Силвия действа като самоназначен инспектор по „игруемостта“ на публичните пространства и понякога споделя

наблюденията си в социалните мрежи.

Виктор Дамов е архитект и докторант в Университета по архитектура, строителство и геодезия. Съосновател е на изследователския колектив за архитектурно образование Underschool_. Като част от него съорганизира изложбата и образователния форум „Education Works: Observations on Architectural Education“. В момента участва в академична обменна програма в GTAS в Брауншвайг, Германия, където изследването му е фокусирано върху темата „spatial agency“.

Виктория Драганова е куратор, основател на артистичното пространство Swimming Pool и негов художествен директор, инициатор на разнообразни образователни програми и изследователски инициативи, включително The Center for Social Vision. От 2024 г. тя курира „Девет слона“ – фестивал за артистични намеси в градска среда. Виктория участва и в разработването на културни политики чрез работни групи и комисии. Базирана е в София и има докторска степен по право и правна история.

Елеонора Едрева е трансдисциплинарен артист, изследовател и преподавател. Работата ѝ изследва пресечните точки между традиционно знание и съвременен живот, движейки се между визуални медии като текстил, видео и инсталация и социално ангажирани практики като работа с лечебни растения, създаване на градини и пространства за осъзнат обмен. Има бакалавърска степен по английска литература от University of Chicago и магистърска степен по Art & Ecology от University of New Mexico. www.e-edreva.com

Gangway e.V. (Берлин) е организация за улична социална работа, подкрепяща млади хора и възрастни в цял Берлин. Основана през 1990 г., Gangway работи директно там, където обществото често отвърща поглед – в публични пространства, на улицата и в общности, изправени пред изключване, зависимости, бездомност или конфликти. Над 100 социални работници са активни в 11 от 12-те района на Берлин, подпомагайки хората да

възстановят контрол върху живота си, да получат достъп до жилище, образование и работа и да развият перспектива за бъдещето. www.gangway.de

Мария Гетова има образование по културология и магистърска степен по „Изкуства и съвременна култура (XX–XXI век)“ от Софийския университет. Автор е на поезия и критически текстове и е участвала в различни мултидисциплинарни проекти. В момента работи като културен мениджър. През 2023 г. излиза дебютната ѝ стихосбирка „Half-Life“. @mimgetova

Гулиелмо Сандри Джаккино е архитект, пространствен дизайнер и независим изследовател. Работата му е фокусирана върху устойчивостта, стратегии, водени от общността, градски анализ и критически прочит на пространството.

Мария Фалада Ляндрих завършва бакалавърска степен по изкуства и дизайн в Eina University в Барселона, където изучава графичен и издателски дизайн, култура на дизайна, илюстрация и фотография. В момента следва магистратура по Raumstrategien (Пространствени стратегии) във Weißensee Kunsthochschule Berlin, изследвайки артистични подходи към градските пространства и ангажираността на общността. www.mariafallada.com

Катя Хелкьотер е съосновател на C*SPACE и куратор на програмата. В продължение на 20 години работи като посредник в транс-културното сътрудничество на пресечната точка между икономика, общество и култура. Тя е обучен фасилитатор на процеси към Presencing Institute (MIT) и сертифицирана от GFI – Generative Facilitation Institute Berlin, както и отдаден куратор на творчески и културни проекти.

Анна Иванова е илюстратор, базирана в София, и асистент-координатор в Swimming Pool и фондация „Син Куб“. Обучавана във Великобритания, тя изследва в работата си емоционалната архитектура на постсоциалистическия

живот — как паметта, идентичността и ежедневието оформят домашните и градските пространства. Съосновател е на „Славки приказки“ и част от платформата Kolk.slavko.

Kinder- und Jugendbüro Pankow (Берлин) овластява децата и младите хора в район Панков да участват активно в оформянето на своята среда. Офисът подкрепя участието им във вземането на решения относно публични пространства като детски площадки, младежки клубове и квартално развитие чрез работилници, консултации и партисипативни проекти. Съвместен проект между Kinderring Berlin e.V. и Отдела за младежко участие и политическо образование към Младежката служба на Панков, организацията укрепва самоорганизацията, гражданската ангажираност и диалога между младите хора, администрацията и политическите институции. @mitbestimmen_in_pankow

Софи Банг Киркегор има образование в областта на социалните науки и работи в сферата на социалното градско развитие. Ангажира се с интердисциплинарни колаборации и изследва критически перспективи към града, включително градски активизъм и устойчивост. Работата ѝ е движена от силен интерес към ангажираността на общността, културния обмен и социалното включване.

Коорkultur e.V. (Берлин) е мигрантска неправителствена организация и интердисциплинарна мрежа, която инициира художествени, образователни и социални процеси. Работата им е принос към колективното учене, основано на всекидневния опит, пространствените отношения и споделените форми на знание. Практиката им разглежда пространството както като физическа среда, която може да бъде оформяна, така и като социално място за среща и преговор. За Коорkultur e.V. ученето се разгръща във взаимодействието между хора, тела, обекти и истории. www.koorkultur.de

Ксения Лапина е изучавала литература и социална педагогика и в момента

следва магистратура по Пространствени стратегии в Kunsthochschule Weibensee. Родена в бившия СССР, от 2015 г. живее в Берлин и работи на пресечната точка между изкуство и общностни практики. Творческата ѝ работа съчетава фотография, текст и текстил, а опитът ѝ като социален работник оформя проекти, които насърчават диалог и свързаност в градски и социални пространства. @kxenia_lapina_works

Изабела Маркова е артист и графичен дизайнер, базирана в София, България. Работи в областта на брандинга, дизайна на събития, плакати и илюстрация. Напоследък изследва разнообразни медии и техники – от арт инсталации и колаборации до печатни методи като линогравюра, ситопечат и ризография. @izabela_markova_

Jamie McGhee е романист и историк, който изследва системното полицейско наблюдение и контрол върху маргинализирани тела. Работата ѝ е подкрепена от артистични стипендии от Harvard University, Massachusetts Institute of Technology, Zürich University of the Arts и Folger Shakespeare Institute. www.jamie-mc-ghee.com

Владия Михайлова е критик, куратор и културен историк. От 2021 г. е главен куратор на „Визуални изкуства“ в Регионалния център за съвременно изкуство „Топлоцентрала“. В периода 2007–2021 г. е част от екипа на Софийската градска художествена галерия като куратор в галерия „Васка Емануилова“, където работи по програмите за съвременно изкуство и музейния архив.

Ана-Мария Молнар е фотограф, работеща между Лондон и България. Има бакалавърска степен по Press and Editorial Photography от Falmouth University, Великобритания, и е завършила е VII Photo Academy в Сараево. Работата ѝ е повлияна от международните ѝ пътувания и различните аспекти на всекидневието и включва както дългосрочни документални проекти, така и тематични серии.

Димитър Николов е български скулптор и каменоделец, базиран в Пловдив. Завършва Националната художествена гимназия „Цанко Лавренов“ със специалност „Иконопис“, а впоследствие придобива бакалавърска и магистърска степен по скулптура в Националната художествена академия, София. Работи основно с камък, като изследва материала, формата и специфичността на мястото. Участвал е в множество симпозиуми и изложби, сред които Contact Areas (Илинденци, 2019), Art of the Miniature Biennial (Русе, 2020), In the Spirit of the Master (2021), Depoo Gallery (2023), Casa degli artisti (Милано, 2024) и резиденцията The Old School (Горна Липница, 2024). През 2019 г. получава първа награда за скулптура в конкурса Expad Global.

Ася Петкова е архитект и урбанист с магистърска степен от Politecnico di Milano (2024) и бакалавърска от Техническият университет във Виена (2022). Работата ѝ изследва връзката между пространство и наратив с фокус върху локалната идентичност, социалното включване и партисипативния дизайн.

Катя Романова е интердисциплинарен дизайнер, базирана в Берлин, мениджър програма и комуникации в C*SPACE и съосновател на мрежата reimagine your city. Има над 13 години опит в неправителствения и социокултурния мениджмънт с фокус върху партисипативни творчески подходи, градска трансформация, аудиоразказване, хранителни практики и ритуали на паметта. www.reimaginecity.org

Чарли Уанда е илюстратор и арт медиатор, базирана в Берлин. Работата ѝ съчетава рисуване, сценични изкуства и партисипативни практики. Разработвала е проекти с хора с увреждания и в бежански центрове. Ангажиментът ѝ е насочен към насърчване на емпатията и намаляване на социалните бариери чрез артистични срещи. Работи с институции като Goethe-Institut, Institut Français, Akademie der Künste и Staatliche Museen zu Berlin. Създава мултисензорни пърформанси, достъпни изложби, инклузивни

Urban Storytelling School е програма на Център за социална визия и C*SPACE (2024/2025), която се фокусира върху използването на разказването на истории като инструмент за участие на млади хора в трансформацията на техните квартали. Финансирана е по програмата Erasmus+ Small-scale Partnerships in Youth. Номер на проекта: 2024-1-DE04-KA210-YOU-000256503.

Ръководители на програмата: Viktoria Draganova and Katya Romanova

Асистент на програмата: Anna Ivanova

Участници в журнала: Elena Balabanska, Silvia Cherneva, Viktor Damov, Viktoria Draganova, Eleonora Edreva, Maria Fallada Llandrich, Guglielmo Sandri Giachino, Maria Getova, Anna Ivanova, Britta Kaufhold / Kinder- und Jugendbüro Pankow, Roland Krause / Gangway e.V., Ksenia Lapina, Izabela Markova, Maryna Markova / Koopkultur, Jamie McGhee, Vladiya Mihaylova, Sofie Kirkegaard, Ana-Maria Molnar, Dimitar Nikolov, Asya Petkova, Katya Romanova, Charlie Wanda

Автори на снимки: Rosina Pencheva (p.6, 9, 11, 26, 27, 38, 39, 45, 46, 49, 51), Ksenia Lapina (p.12, 13, 16, 17, 18, 19), Ksenia Lapina & Maria Fallada (p.15), Katya Romanova (p. 6, 20, 21, 22), Izabela Markova (p. 25 – Recipes for Future graphic), Maryna Markova (p. 32, 33, 34), Ana-Maria Molnar (p.45, 46), Urban Storytelling School Archive (p. 6, 36, 38, 39), Dimitar Nikolov (p. 40, 41)

Графичен дизайн: Crunchy Oyster

Печат: Druckhaus Sportflieger GmbH

Първо издание: 100x.

Creative Commons Attribution 4.0 International

Този лиценз изисква пренасящите материала да посочват автора. Позволява разпространение, ремиксиране, адаптиране и създаване на производни материали във всеки медиен формат или среда, включително с търговска цел.

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission or National Agency for Education for Europe at the federal Institute for Vocational Education cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained herein. This publication is the product of a co-creation process within the framework of the Urban Storytelling School project. The views within do not necessarily reflect the views of the project consortium.

URBAN
STORYTELLING
SCHOOL

C*SPACE

**Co-funded by
the European Union**

